ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

40-дэхи жэлээ гарана

УРЯАД ҮНЭН

...Буряадай обкомой, Улаан-Үдын горкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй орган

...120) | 1963 оной мартын 10, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

...АЙ ҮБЭЛЖЭЛГЫН ...ИИДХЭХЫ ҮЕ

...түсэбэй табадахи ...нгай колхоз, сов... ...ай хизаарай усть... ...ээгээр ажахынгаа ...дые, тэрэ тоодо мал ...ь хүгжөөхэ социа... ...удые хараалба. Энэ ...эртэ бодо малаа ... тэрэ тоодо үнеэдээ ...хонидоо 1 миллион ...айнуудаа 100 мян... ...хамжуугаар гүрэндөө ...ино мяха, 100 мян... ...6,2 мянган тонно ...ион үндэгэ худалда... ...юусалгатай зорил...

...уялгануудай дүүр... ...ун энэ жэлэй үбэл... ...ээр дүүргэһэнһээ ...байһаниинь элитэ. ...гарзада оруулан... ...ень жэлэй эхинһээ ...аһан лэ ажахы... ...нуудаа бэелүүл... ...ж хүрэжэ шадаха

...һайса ойлгоод, жэ... ...лүүлхэ уялгануу... ...л бүхэндэ хубаа... ...тайгаар ажаллажа ...совхозууд үйлэдбэ... ...бүхэндэ бии. Хяаг... ...управлениин Ран... ...тэ колхоз (түрүү... ...Соковинов) нёдондо ...уялгануудаа нэрэтэй ...гээ һэн. Мүнөөшье ...ажаллажа байнхай. ...ийн управлениин ...нэрэмжэтэ колхоз ...нүхэр Жаргалов), ...равлениин Эрхирэ... ...кторынь нүхэр Ни... ...управлениин Ка... ...директорынь нүхэр ...бусад ажахынууд ...уялгануудаа ам... ...лүүлхын тула ма... ...һайнаар үнгэргэхэ ...олоно. Эдэ ажахы... ...түрсөөн гарзагүй... ...дэ мяха худалда... ...түсэб дүүргээд ...ндо Баргажанай ...авлениин ажахы... ...гарзагүйгөөр түл...

...убликымнай олонхи ...энэ үбэлжэлгые ...үнгэргэжэ байна. ...һаранuудта рес... ..., совхозууд нёдон... ...һөө 15 мянга га... ..., хоёр мянгаад га... ...200 гаран тугал, ...улаа. Илангаяа ...үйлэдбэриин управ... ...нэрэмжэтэ кол... ...хоз, Хяагтын уп... ...гин, Погранична ..., XX партс'ездын ...ууд малаа олоор

...ол адли үнеэдэй ...лүүлхэ зорилго муу... ...Имагтал энэ шал... ..., республикамнай ...лдаха нэгэдэхи ...мүнөө хүрэтэр ...һаар. Түнхэнэй, ...ин управлениину... ...эн бүриһөө үдэр... ...тэр һү гүрэндэ ту...

...уугаар ажаллажа, ...ай продуктнуудые ...таһалдуулжа, ...гарзада оруулжа ...совхозуудай хүтэл... ...мэжэлтэдтэ шанга ...үй гэжэ сэхэ хэ...

...үедэ адуу ма... лые гарзалуулжа, ашаг шэмыень доошолуулжа байһаниие сагааруулха ямаршье шалтагаан байхагүй. Урда жэлнүүдтэ орбол колхоз, совхозууд нилээд ехэ үбһэ, силос бэлэдхэжэ абаһан, таряа талханай зүйлөөр яһала элбэг байгаа ха юм.

Малай үбэлжэлгын муугаар үнгэргэгдэжэ байһые гансахан лэ харюусалгагүй ажалай хойшолонгууд гэжэ тоолоходо алдуу болохогүй. Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, тэндэхи мэргэжэлтэд үбһэ, тэжээл элбэг гэжэ һанаагаа амаршоод лэ, малай үбэлжэлгэдэ анхарал бага табиһан, отара, гүүртэнүүд дээгүүр ажаллажа байһан малшадай дунда эмхидхэлэй болон политическэ хүдэлмэри, социалис мүрысөө һулаар ябуулагдаһан байха юм.

Һүүлэй жэлнүүдтэ социалис уялгануудые миил ёһын тэдыдэ абаад, тэрэнээ бэелүүлхэ гэжэ оролдодоггүй, уялгадаа хайша хэрэгээр хандадаг муу заншал зарим колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй дунда бии болонхой. Иимэ партида, гүрэндэ харша ябадалые саашадаа тэсэхын аргагүй. Үйлэдбэриин управленинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, тэндэхи парткомуудай хүдэлмэрилэгшэд иимэ харюусалгатай үедэ даалгагдаһан ажал хэрэгтээ һэнгэргүйгөөр хандадаг, ажалай журам эбдэдэг хүнүүдтэ хэзээ хэзээнэйхиһээ шанга эрилтэ табиха уялгатай.

Малай үбэлжэлгэ мүнөө эгээн харюусалгатай үедөө ороод байнхай. Үнгэрһэн хоёр һарын туршада республикын колхоз, совхозуудта арбаад хахад миллион хурьга, 18 мянга шахуу тугал, 20 мянга гаран поршоонхо абтаад байна. Энэ олон түл бүрин бүтэнөөр мал болгохын, мүн хэдэн мянган түлгэ, буруунуудые хабарай хагсууда һайнаар харууһалжа гарахын тула малшан бүхэнэй ехэхэн оролдолго, эдэбхи үүсхэл хэрэгтэй, хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй зүгһөө үдэр бүриин анхарал, бодото туһаламжа хүргэхэ шухала байһаниинь элитэ.

Үбэлжэлгэдэ ушарһан дутагдалнуудые дары усадхахын, малай үхэл гарзада ороходо ябадалые зогсоохын, ашаг шэмыень дээшэлүүлхын тула юу хэхэ хэрэгтэйб? Нэн түрүүн бии байгаа үбһэ, тэжээлээ гамтайгаар гаргашалха, тэрэниие малда һайса буйлуулжэ үгэхэ. Саһанай хайлаһан үбэр, майла газарые бэдэржэ, малаа оролдосотойгоор бэлшээхэ. Тамир муутай малнуудые илгажа, һайн тэжээлдэ табиха, саһанай уһаар уһалха, дорохи дэбдихэрыень хододоо хуурай байлгаха. Мүн хурьгадай, поршоонхонуудай витаминаар дутажа, муудахагүйн тулада ороохо таряа, кукуруза гидропонно аргаар ургуулжа эдюулхэ, тэжээлэй антибиотигуудые хэрэглэхэдэ һайн. Шахамалнуудые һайса таргалуулхын, үнеэдые һү оруулхын тула мочевинэ болон бусад шэнэ зүйлнүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ болоно.

Колхоз, совхоз бүхэн малай үбэлжэлгые һайнаар дүүргэхэ аргатай гээшэ. Малшадые материальна талаар урмашуулха, хонишодто хурьгаар нэмэлтэ түлөөһэ үгэхэ шэнэ гурим баталагданхай. Мүнөө үедэ нёдондонойхидо орбол үбһэ, силос, таряа талханай зүйл республика доторнай нилээд ехэ бии. Тэжээлээр элбэг ажахынууд ядаруу байдалда ороһон колхоз, совхозуудта туһалха зэргэтэй.

«Уялга абаал һаа—дүүргэ» гэһэн эрилтэ колхоз, совхоз бүхэнэй хүтэлбэрилэгшэдтэ, мэргэжэлтэдтэ, бүхы колхознигуудта, совхозуудай хүдэлмэришэдтэ хуули болоно.

Хабарай тарилгада бэлэн гүт?

Эрхим бэлэдхэлтэйгээр угтахабди

Үдэр хоног үнгэрхэ бүри урин дулаахан хабарай заха үзүүр үзэгдэжэ, тарилгын халуун хүдэлмэриин эхилхэ сагай тиимэшье холо бэшэ болоһониие элитээр һануулна.

Урдань таряаша зоной хэлсэдэгээр «тэргэеэ үбэл түхеэрдэг, шаргаяа зун бэлдэдэг» ёһо заншал тухай КПСС-эй ЦК-гай Президиумдэ бэшэһэн бэшэг соогоо Н. С. Хрущев мэргэнээр хэлээ һэм шуу. Энэнь колхоз, совхоз бүхэндэ хабарай тарилгада эртээнһээ һайнаар бэлдэжэ, машина, техникэеэ эрхимээр заһабарилаад, хүн зоноо шадамараар хубаарилан табиха, үндэр ургаса абахын түлөө үбэлһөө хойшо тэмсэхэ гэһэн удхатай ха юм.

Энэ заабарие һургаал болгожо, үнгэрһэн жэлэйнгээ алдуу, дутагдалнуудые хараадаа абан, совхозоймнай механизаторнууд хабарайнгаа тарилгада бүри намар байхаһаа бэлдэжэ захалаа. Нэн түрүүн машина, техникэ һайнаар заһабарилха асуудалда гол анхарал хандуулагдаа. Юуб гэхэдэ, байгша ондо трактор, комбайн, машинануудаар хэхэ ажал хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ болоо. Хэрбээ үнгэрэгшэ жэл совхозой 8 мянга гаран гектарта ороохото ургамалнууд таригдаһан һаа, мүнөө жэлдэ 12 мянга һайса гаран га газарта шэниисэ, ешмээн, хара таряан, кукуруза, горох, бобы гэхэ мэтые тариха байнабди. Мүн нилээд ехэ талмайда сэбэр паар, намарай паар хахалагдаха, шэнэ газаршье горитойгоор элдүүрилэгдэхэ юм. Совхознай байгша ондо нёдондонойхиноо хоёр дахин шахуу ехэ ороохо таряа гүрэндөө худалдаха түсэбтэй.

Хэнэйшье мэдэһээр, эдэ бүхы ажал гол түлэб «булад хүлэгэй»—трактор, машинануудай хүсөөр бүтээгдэхэ. Бүхы отделенинүүдтэ хамта 55 трактор, тэрэ тоодо «ДТ-54» түхэлэй 35 трактор, 17 «Беларусь» трактор бии. Механизаторнуудай ургаса хуряажа дүүргэмсээрээ трактор, машинануудаа хуу суглуулаад, заабариин ёһоор, зохидоор табижа, тэдэндээ тус тустань ямар заһабарилгын хэрэгтэй байһаниие уридшалан тодорхойлоо. Тэрэшэлэн механизаторнуудые олоор һургажа гаргахаар бүгэдэ ниитын һуралсал эмхидхээбди.

Трактор, хүдөө ажахын бусад зэмсэг, түхеэрэлгэнүүдые заһабарилга октябриин тэнгэһээ хойшо яһала эмхитэй гүримтайгаар эхилээ юм. Энэ жэлдэ трактор, машинануудай заһабарилгые тусхай узловой аргаар эмхидхэжэ, шанарай түлөө шангаар тэмсээбди. Мастерскойдо хүдэлэгшэдэй дунда социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэржэ, ажалай бүтээсэ үдэрһөө үдэртэ дээшэлжэ байгаа.

Заһабарилга дээрэ түрүү онол арга үргэнөөр хэрэглэн, социалис мүрысөө зүбөөр эмхидхэжэ шадаһанай ашаар зарим запасной деталь, частьнуудай дутамаг байбашье һаань, бүхы трактор, сеялкэ, плуг, борнойнуудые богони болзорто заһабарилжа, гол түлэб дүүргээбди. Тракторнуудай 45-ниинь сүм задалагдажа, һайнаар һэльбэн заһабарилагдаа. Тиихэдэ 41 сеялкын 38-ниинь, тракторай 33 плугай 30-ниинь хүсэд бэлэн болгогдоод байна. Таряа хуряаха 4 комбайн һаянай заһагдажа гараа.

Трактор, машина заһабарилгада түрүүшын үдэрһөө оролдосотой шударгы, бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлжэ байһан механизаторнуудые нэрлэхэдэ болоно. Мастерскойн түмэршэ дархан И. Зайцев, тоһо түлишын аппарадай регулировщик И. Филиппов, двигательнүүдые хүдэлгэжэ туршадаг, тааруулдаг мэргэжэлтэй И. Черкасов, токарь Г. Петров, механизаторнууд Ф. Мельников, А. Климов болон бусад өөһэдынгөө мэргэжэл шадабарие хэрэглэн, бүтээсэ ехэтэйгээр, эрхим шанартайгаар ажаллана.

Хабарай тарилгын, ургаса харууһалгын, хуряалгын түлэг үедэ трактор, машинануудые һайнаар, дүүрэн хүсэндэнь хүдэлгэхын тула техническэ харууһа, бага зэргын заһабарилга байра дээрэнь хэхээр тусхай түхеэрэлгэтэй 4 автомашина-мастерской бэлдээбди. Тэндэ трактор заһабарилха шадабаритай бэрхэ механизаторнууд табигдаха юм.

Нэгэ үгөөр хэлэбэл, манай механизаторнууд урдаа табигдаһан зорилгые нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ, үндэр баян ургаса абахын тулада бүхы хүсөөрөө оролдон, эршэмтэйгээр ажаллахаар бэлэн.

Е. Сафронов,
Зэдын үйлэдбэриин управлениин Торинин совхозой главна инженер.

Тарилгадаа бэлэмди

Усть-лабинцуудай уряада харюу болгон, манай колхоз энэ жэл шэниисэ таридаг газараа 700 гектараар үргэдхэжэ, бүхыдэнь 3700 гектарта тариха гэжэ шиидээ. Ороохо таряа элбэгээр абахын тула гансал тариха талмайгаа үргэдхөөд байха бэшэ, харин тэрэнээ һайнаар элдүүрилжэ, үндэр ургаса ургуулха гээшэ айхабтар ехэ удха шанартай. Тиимэһээ манай колхозой механизаторнууд богони болзор соо бүхы тарялангай талмайе гүнзэгыгөөр, нэгэ жэгдээр хахалха, борнойлхо, зарим газартань минеральна үтэгжүүлгэ хэхэ, гектарай 2—2,2 центнер үрэһэ хэрээһэлүүлэн тариха социалис уялга абаа.

Энэ хүндэтэ уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхын тула механизаторнуудынай хабарайнгаа тарилгада үнинһөө бэлдэжэ эхилээ һэн. Бүхыдөө 26 трактортай һэмди. Тэдэмнай (3 «Беларусь» тракторһаа бэшэниинь) бултадаа заһабарилагдаа. Плуг, сеялкэ болон бусад газар тарялангай хэрэгсэлнүүд бултадаа һайн шанартайгаар заһабарилагдаа.

Мүн механизаторнуудай хабар-намартаа байха байрануудые заһажа, сэбэрлэжэ эхилээбди. Энэ үедэ тэндэмнай столово болон бани нээгдэхэ, мүн газетэ, журнал, ном болон шатар, домино, хүгжэмэй инструментнүүд олоор абаашагдаха. Баһа кино, уран һайханай зүжэг механизаторнуудта ходо харуулагдажа байха юм.

Колхозой хүтэлбэрилэгшэдэй, механизаторнуудай анхарал газар тариаландал хандуулагдаад байха бэшэ, мүн кукурузын үндэр ургаса абаха гэжэ оролдохобди. Һаянай кукурузын талмай дээрэ наг шэбхэ элбэгээр гаргажа эхилээбди. Мүнөө бүхыдөө 3000 тонно наг шэбхэ гаргагданхай.

Бүхыдөө 200 гектар тарялангай талмай саһанай уһаар уһалагдаха юм.

Долоон жэлэй түсэбэй табадахи хабарай тарилгын хүдэлмэрие богони саг соо дүүргэхээр бэлэмди.

А. Соковиков,
Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ.
Хяагта.

Мяхаар түсэбөө дүүргэбэ

Үнгэрһэн хоёр һарын туршада Зэдын үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхозууд гүрэндэ мяха худалдаха 1-дэхи кварталайнгаа түсэб үлүүлэн дүүргээ. Түрүүшын квартал соо эндэхи ажахынууд түсэбэй ёһоор бүхыдөө 9800 центнер мяха гүрэндэ худалдаха байһан аад, мартын 5-да 9851 центнер һайн шанартай мяха тушаажа, республика дотороо түрүүлэн кварталайнгаа түсэб бэелүүлбэ.

Захаамин нютагай «Байкал», «Коммунизм» (Санагын сомоной), «Коммунизмын зам» ба «Родина» колхозууд гүрэндэ мяха худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэб дүүргээ.

Үйлэдбэриин энэ управлениин колхоз, совхозууд гүрэндэ мяха тушаажа үргэлжэлүүлһээр.

К. Галданов.

...АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

...Будажабэе Буряадай АССР-эй Верховно ...диумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

...ла олон удаан ...р алба хэһэ... ...икын ажахын ...турын байгуу... ...тэйгээр хабаа... ...түлөө, 50 наһа ...дашарамдуулан Буряадай АССР-эй сэрэгэй комиссар полковник **Будажабэ** Федор Тогочеевичые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха.

...СР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Түрүүлэгшэ **А. ХАХАЛОВ.**

...СР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Секретарь **Ч. ДОРЖИЕВ.**

...Соведүүдэй байшан. 1963 оной мартын 9.

...АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

...товые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй ...эй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

...шэлэй про... ...олон удаан ...гээр хүдэлһэ... ...наһа гүйсэһэн... ...уулан Улаан... ...ханизированнэ заводой директор **Болотов** Алексей Родионовичые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха.

...СР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Түрүүлэгшэ **А. ХАХАЛОВ.**

...СР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Секретарь **Ч. ДОРЖИЕВ.**

...Соведүүдэй байшан. 1963 оной мартын 8.

Торинин совхозой механизаторнууд хабарай тарилгада эршэмтэйгээр бэлдэжэ, трактор заһабарилгаяа урагшатайгаар ябуулна. Зураг дээрэ: совхозой трактористнууд Ф. Мельников А. Климов хоёр хүдэлмэридөө байна.
А. МАНТАЕВАЙ фото.

Литература, искусствын ажал ябуулагшадтай парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэд уулзаба

Литература, искусствын ажал ябуулагшадтай парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэд Кремлиин Свердловско зал соо мартын 8-да уулзажа, литература болон искусствын асуудалнуудаар һанамжануудтухайгаа саашадань хөөрэлдэһэн байна.

Нүхэд Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косыгин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, В. В. Гришин, Л. Н. Ефремов, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Ю. В. Андропов, П. Н. Демичев, Л. Ф. Ильичев, В. И. Поляков, Б. Н. Пономарев, А. П. Рудаков, А. Н. Шелепин гэгшэд уулзалга дээрэ байлсаа.

В. Л. Василевская, А. А. Вознесенский, И. И. Голицын, В. П. Аксенов, Е. Ю. Мальцев, В. А. Смирнов, А. Г. Арутюнян, В. А. Кочетов, З. И. Азгур, Д. А. Налбандян, Мирзо Турсун-Заде гэгшэд үгэ хэлээ.

Литература, искусствын ажал ябуулагшадаар халуунаар угтагдан, нүхэр Н. С. Хрущев ехэ үгэ хэлэхэдээ, коммунизм үргэн далайсатайгаар байгуулжа байһан эрхэ байдалда соёл сурталай хүдэлмэриин талаар, социалис реализмын литература болон искусствые хүгжөөхэ талаар табигдажа байһан зорилгонууд тухай тогтоһон байна.

Хани халуунаар үнгэрһэн уулзалгын үедэ һанамжануудаа сэхэ руунь мэдэлсэлгэ хадаа зохёолой хүдэлмэри хэдэг интеллигенциин хүсэл нэгэн һаналтай, ленинскэ партиие тойрон нягтаар жагсанги байһые, коммунизм байгуулха асари ехэ программа бэелүүлгэдэ зохёохы ажалаараа эдэбхитэйгээр хабаадалсахаар литература болон искусствын ажал ябуулагшадай бэлэн байһые харуулаа.

Ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүдтэ һунгаһан һунгалтын дүн

1963 оной мартын 3-да Россин Федерациин, Украинын, Белоруссиин, Узбегэй, Казахай, Молдавиин, Латвиин, Таджигай болон Туркмениин союзна республикануудай хизаар, область, округ, район, город, поселогуудай болон хүдөөгэй Соведүүдтэ һунгалта болобо. Советскэ Союзай Коммунис партиин XXII съездын, ЦК-гай ноябриин Пленумэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдэй бэелүүлэгдэжэ байһан политическэ болон ажалай үндэр дэбжэлтын оршон байдалда һунгалта үнгэрбэ. Тиихэдээ һунгагшадай һанал нэгэтэй, эдэбхитэй байһаниинь харагдаа.

Хизаар, область, округ, район, город, поселок болон хүдөөгэй ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй һунгалтануудта һунгагшадай 99 процентнь хабаадалсаба. Россин Федерациин Соведүүдтэ 1.036.221 депутадууд һунгагдаа. Тэдэнэй 41,9 процентнь эхэнэрнүүд; 55,1 процентнь партийнабэшэ хүнүүд; 60,2 процентнь хүдэлмэришэд ба колхознигууд. Ажалшадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй депутадуудай 59,1 процентнь шэнэ хүнүүд һунгагдаа.

(ТАСС).

Буряадай АССР-эй аймагуудай, городуудай, районуудай, сельскэ, сомонуудай болон посёлогуудай ажалшадай депутадуудай Соведүүдтэ 1963 оной мартын 3-да болоһон һунгалтын дүнгүүд тухай

МЭДЭЭСЭЛ

Буряадай АССР-эй аймагуудай, городуудай, районуудай, сельскэ, сомонуудай болон поселогуудай ажалшадай депутадуудай Соведүүдтэ һунгалтын болоходо дуугаа үгэлгын дүнгүүд тухай мэдээнүүд аймагуудай, промышленна районуудай болон городуудай ажалшадай депутадуудай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдһээ республикын Верховно Соведэй Президиумдэ абтаа.

10 аймагай Соведүүдтэ, 2 промышленна районой Соведүүдтэ, республиканска мэдэлэй 3 городуудай Соведтэ, аймагуудай (районуудай) мэдэлэй 2 городой Соведтэ, Улаан-Үдэ городой 3 районно Соведүүдтэ, 141 сельскэ, сомоной болон 14 поселогуудай Соведүүдтэ депутадууд һунгагдаа.

Аймагай Соведүүдтэ һунгалтын үедэ болоһон дуугаа үгэлгэдэ бүхы һунгагшадай—99,98 процент, промышленна районуудай Соведүүдтэ—99,93 процент, республиканска мэдэлэй городуудай Соведүүдтэ—99,92 процент, аймагуудай (районуудай) мэдэлэй городуудай Соведүүдтэ—99,98 процент, сельскэ, сомоной Соведүүдтэ —99,98 процент, поселогуудай Соведүүдтэ —99,90 процент хабаадаа.

Коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүдэй нэгэдэлэй кандидадуудай түлөө аймагай Соведүүдтэ һунгалтын болоходо дуугаа үгэлгэдэ хабаадаһан бүхы һунгагшадай—99,43 процентнь, промышленна районуудай Соведүүдтэ—99,02 процентнь, республиканска мэдэлэй городуудай Соведүүдтэ —99,23 процентнь, аймагуудай (районуудай) мэдэлэй городуудай Соведүүдтэ 99,03 процентнь, Улаан-Үдэ городой районуудай Соведүүдтэ—99,29 процентнь, сельскэ, сомоной Соведүүдтэ—99,29 процентнь, поселогуудай Соведүүдтэ—99,02 процентнь дуугаа үгөө.

Тиимэ болохолоороо, һунгагшад бултадаа шахуу һунгалтада хабаадажа коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүдэй бата бэхи нэгэдэлэй кандидадуудай түлөө нэгэн һаналтайгаар дуугаа үгөө.

Республикын нютагай Соведүүдтэ хамта дээрэ 7272 депутат һунгагдаа. Тэдэнэй 40,30 процентнь эхэнэрнүүд, 55,51 процентнь партийнабэшэ хүнүүд, 57,21 процентнь үйлэдбэри дээрэ сэхэ хүдэлдэг хүдэлмэришэд болон колхознигууд болоно.

Депутадуудай 69,63 процентнь нютагай Соведүүдэй депутадуудаар анха түрүүнээ һунгагдаа.

Хүдэриин совхоздо

ХЯАГТА. Коммунис ажалай нэрэ зэргэдэ хүртэһэн Намсалма Цыбикжаповагай отарын хонишод мүнөө 100 эхэ хонин бүриһөө 75 хурьга абаад, гарзагүйгөөр түлжүүлжэ байна. Эндэ шударгы бэрхэ хүнүүд ажалладаг гэжэ тэрэ дороо мэдэхээр. Хони, хурьгадайнь байранууд досоотоо хуурай, дулаан. Үбһэн, ногоон һолоомо, минеральна тэжээлшье элбэг. Хонидынь намарайнгаа шадал табяагүй, тобир таргануу, хурьгадынь өөдэргэн.

Совхозой бусадшье отаранuудта хурьгад һайнаар абтана. Мухарта байрладаг Б-С. Доржиевай бригадада мүнөө дээрээ 1156 хурьган абтаад байна. Тэдэнэр ойрын үдэрнүүдтэ үшөө 300 гаран хурьга абахаар хүлеэнэ.

Баһа Самжит Васильевагай отарада 708 хурьган абтанхай. Манай совхоздо хонинной түл абалга ойрын үдэрнүүдтэ дүүрэхэ байха.

***

Һү һаалгаар социалис мүрысөөнэй ябасые һаяхан согсолон хараабди. Энэнэй дүнгөөр коммунис ажалай ударник Дари Цынгунова февраль һарада дааһан үнеэдһээ 4267 литр гү, али үнеэн бүриһөө 203 литр һү һааһан байжа, түрүү һууридa гараа.

Февраль һарада үнеэн бүриһөө 100, 100-һаа дээшэ литр һү һааһан һаалишад совхоздомнай 20-ёод болоно. Тэдэнэй тоодо Мария Цыбикжапова, Валентина Рампилова болон бусад бии.

Г. Раднаев,
совхозой рабочкомой түрүүлэгшэ.

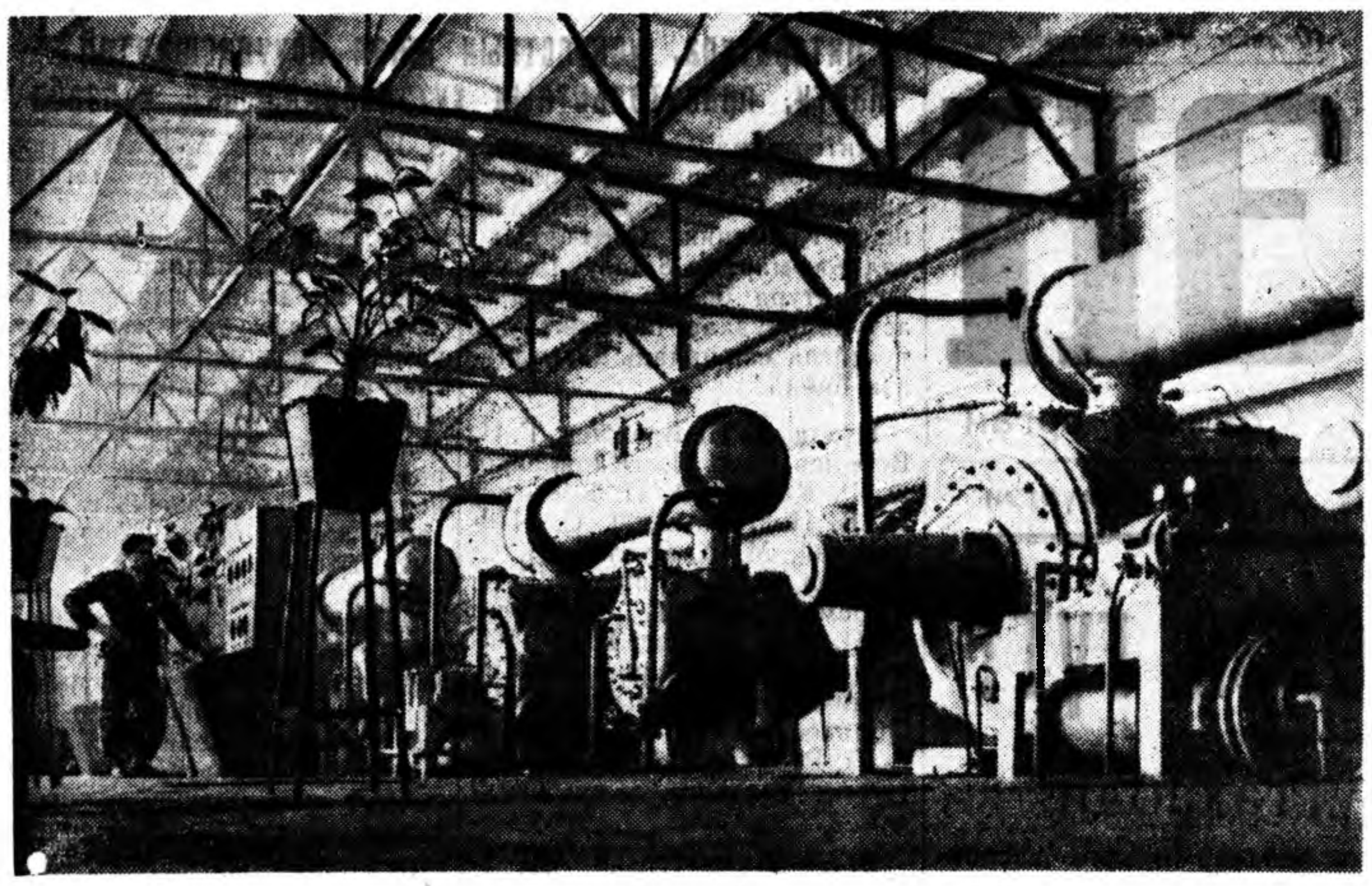

ЧУВАШАЙ АССР. Трактораи запасной частьнуудые гаргадаг завод хадаа долоон жэлэй шухала барилгын нэгэн болоно. Энэ предприяти шэнэдхэн байгуулагдажа, цехүүдынь шэнээр барнгдажа байна. Энэ жэлдэ нэгэ хахад дахин ехэ продукци гаргадаг болохо.

Станогуудые, агрегадуудые болон автоматическа линнүүдые агшаагдаһан агаараар хангадаг хүсэ ехэтэй компрессорнэ станци ашаглалгада оруулагданхай байхыень зураг дээрэ харанат.

ТАСС-ай фотохронико.

Эмнэлгын хэрэгые һайжаруулха

(Профсоюзай конференциһээ)

Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай конференци Хори тосхондо һаяхан болобо. Эндэ эмнэлгын 60 шахуу эмхи зургаанай хүдэлмэрилэгшэдэй түлөөлэгшэнэр — 100 гаран делегадууд болон республиканска больницын, Хориин үйлэдбэриин управлениин түлөөлэгшэд байба.

Конференци дээрэ Хори болон Яруна нютагуудай профсоюзай комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр З. И. Аляйская, М. В. Минеева гэгшэд тоосоото элидхэлнүүдые хээ.

Элидхэлшэд болон үгэ хэлэһэн делегадууд хадаа медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай организацинууд тоосоото үе соо арад зоной элүүр энхэ байдалые сахиха талаар нилээд хүдэлмэри хээ гэжэ тэмдэглэбэд. Илангаяа Хори нютагай профсоюзай комитедэй дэргэдэ байгуулагдаһан комиссинууд һайнаар хүдэлнэ.

Жэшээлхэдэ, Хори тосхондо һургуулиин наһа гүйсөөгүй үхибүүдэй дунда хүмүүжүүлгын болон бэеын элүүрые сахиха талаар байгуулагдаһан комисси (түрүүлэгшэнь нүхэр Татаурова) ехэхэн хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлээ. Мүн врач Эрдынеевагай хүтэлбэрилдэг культурно-ниитын комиссиин хүдэлмэри һайшаахаар. Тус комиссиин гэшүүд ханын газетэ болон бюллетеньнүүдые саг үргэлжэ гаргажа, хөөрэлдөө элидхэл үнгэргэжэ, ажалшадай дунда ехэхэн хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулжа байдаг.

Гэхэтэй хамта нютагай комитедүүдэй хүдэлмэридэ горитойхон дутагдалнууд болон алдуунууд үзэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, Хэжэнгын, Үдын участково больницанууд (врачнуудынь Осорова, Арданов) һүүлэй үедэ тон муугаар хүдэлдэг болошоо. Илангаяа холын фермэ, отара дээгүүр хүдэлжэ байгаа малшадта медицинскэ туһаламжа үгтэнэгүй.

Зарим тээ эмнэлгын эмхи зургаануудта колхоз болон совхозуудай хүдэлмэрищэдэй зүгһөө туһаламжа хүргэгдэнэгүй. Юуб гэхэдэ, олон эмнэлгын эмхи зургаануудта мүртэй һайн автомашина үгы ха юм. Тиимэһээ үбшэн хүнүүдые эмнэлгын газарта абаашахын тула, тэдэнэр совхозуудай директэдэ хандаха баатай болодог. Зарим хүтэлбэрилэгшэд тэдэнэй эрилтые хангадаггүй.

Хүн зоноор олонтой зарим сэлеэн нютагуудта медицинскэ кадрнуудай дутаалдадагһаа боложо фельдшерскэ пунктнууд хаагдашанхай.

Энэ бүгэдэ тухай Хүртэйн больницын главна врач нүхэр Космынин, Хэжэнгын участково больницын главна врач нүхэр Т. Осорова болон бусад хэлээ.

И. Марактаев,
Р. Цымпилов.

Тодорхой хэмжээн абтана

Партиин ЦК-гай ноябриин Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, локомотив-вагонуудые заһабарилдаг заводто һүүлэй үедэ эмхидхэлэй хэдэ хэдэн хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэбэ. Урдань заводой главна технологой таһагай инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд предприятиингаа бодото үйлэдбэритэй бага холбоотой байһан юм. Энэ дутагдалые усадхахын зорилгоор главна технологой таһагай инженернүүд электромашинануудые заһабарилдаг цехэй технологуудтай нэгэдэжэ, хамтадаа хүдэлмэрилдэг болоо.

Бодото үйлэдбэритэйгөө нягта холбоотойгоор хүдэлмэрилдэг болоһоной ашаар заһабарилгын шанарые һайжаруулха, түрүү технологи хэрэглэхэ, мүн бусад асуудалнуудые түргөөр шиидхэнэ. Эндэ ахалагша инженер Строковой хүтэлбэрилдэг залуу технологуудай группа энэ хэмжээ ябуулгын абтаһанай һүүлээр ехэ хүдэлмэри хэһэн байна. Тодорхойлон хэлэхэ болоо һаа, гансахан үнгэрһэн һара соо «НБ—412» маркын электродвигателиин секцинүүдые задалха, бусад двигательнүүдые заһабарилха график зохёогоо. Гадна далан ондоо түхэлэй элдэб түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэридэ хэрэглэжэ, заһабарилга дээрэ ажалай бүтээсые ехээр дээшэлүүлхэ арга олдоо.

Электроцехэй залуу технологууд нүхэд Табалаев, Пискунов гэгшэдэй үүсхэлээр электровозуудай орёо оньһото түхеэрэлгэнүүдые түргөөр, һайнаар заһабарилха онол аргануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэн хэрэглэнэ. Тиигэхэ зуураа тэдэнэр техническэ дэбжэлтын түлөө тэмсэлдэ хүдэлмэришэдые эдэбхитэйгээр хабаадуулжа, уралан нарижуулагшадай хүдэлмэридэ ехэ туһа хүргэнэ.

А. Щеглаков.

Үшөө нэгэ амжалта

Коммунис ажалай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө мүрысэдэг предприятинууд республика доторнай жэл ерэхэ бүри олошорно. Эгээл тиимэ предприятинуудай нэгэн Загарайн промышленно-үйлэдбэриин зоны Үнэгэтэйн плодоовощно завод болоно. Тус заводой хүдэлмэришэд хүндэтэ нэрэ зэргын түлөө мүрысэжэ эхилһэнһээ хойшо үйлэдбэриингөө арга боломжонуудые зүбөөр хэрэглэжэ, продукци үйлэдбэрилхэ һара бүриингөө даалгабарие болзорһоонь ходо урид дүүргэнэ.

Долоон жэлэй табадахи жэлэй гараһаар хоёр һара үнгэрбэ. Гэбэшье Үнэгэтэйн плодоовощно заводойхид байгша оной хоёрдохи хахадай түсэбөөр хүдэлмэрилжэ эхилэнхэй. Һаяхан үнгэргэгдэһэн РСФСР-эй, БурАССР-эй Верховно Соведүүдэй һунгалтын үдэрые ажалай үшөө нэгэ амжалтаар угтажа, февраль һарынгаа даалгабариһаа гадуур аяар 10 мянган түхэригэй продукци үйлэдбэрилэн гаргаба.

Энэ жэлдэ заводой хүдэлмэришэд үйлэдбэрилдэг продукциингаа ассортимент олошоруулха ба шанарыень һайжаруулха талаар харюусалгатай зорилго урдаа табинхай. Тэдэнэйнь нэгэн шасарганын шүүһэ гаргалга болохо юм. Һаяхан Химнын совхозһоо 46 тонно шасаргана эндэ асаргдажа, шүүһыень илган абажа худалдаа наймаанай организацинуудта ябуулба. Энээнһээ гадна овощёор хэгдэһэн винегрет, борщ, салат гэхэ мэтын консервэнүүдые, мүн яблокаар хэгдэһэн повидла элбэгээр гаргана.

Энэ предприятиин хүдэлмэришэдэй дунда үнэн сэхээр, эдэбхи үүсхэлтэйгээр ажаллажа, коммунис ажалай ударнигууд болоһон түрүү хүнүүд олон юм. Тэдэнэр долоон жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, абаһан уялгаяа һайнаар дүүргэнэ. Тэдэнэй тоодо оролсодог Нина Кожевникова, Наталья Ерофеева, Зинаида Ерофеева, Нина Уварова гэгшэд заводой Хүндэлэлэй самбарһаа абтадаггүй.

В. Степанов.

Үүсхэлшын дүршэлые халан абана

Хандагатайн леспромхозой Алексей Кудряшовой даадаг бага комплексно бригадын хүдэлмэриин баян дүй дүршэл республикымнай модо бэлэдхэлэй промышленностиин олохон предприятинуудта үргэнөөр дэмжэгдэжэ байна. Алексей Павлович Кудряшов өөрынгөө бригадынхидтай һара бүхэндэ 2 мянган кубометр модо бэлэдхээд дээдэ складта таллуулха, тиин 1963 ондо 24 мянган кубометр модо Эхэ оронойнгоо шэнэ барилгануудта үгэхэбди гэжэ шэнээр абаһан уялга соогоо мэдүүлэнхэй.

Энэ мэдүүлгыень Баргажанай леспромхозой бүхы бага комплексно бригаданууд һайшаан дэмжэбэ. Тэдэнэй нэгэн Владимир Перфильевич Пахарев болоно. Нүхэр Пахаревай бригадынхид 1963 ондо мүн лэ 24 мянган кубометр модо отолжо, леспромхозойнгоо дээдэ складта таллуулха гэһэн уялга абаһан байгаа. Жэлэй эхинһээ хойшо хоёр һара үнгэрөөд байхада тус бригадынхид хэлэһэн үгэдөө хүрэхөөр лэ ажаллана. Һара бүридэ хоёр мянган кубометрһээ доошо бэшэ модо бэлэдхэнэ.

Алексей Кудряшовой үнэтэ үүсхэл мүн Хүрбын леспромхозой модошодой дунда үргэнөөр дэлгэржэ байна. Эндэ Бадма Хамнаевай хүтэлбэрилдэг бага комплексно бригада хамагһаа түрүүн долоон жэлэйнгээ даалгабарита түсэбһөө гадуур 30 мянган кубометр бэлэдхэхэ гэһэн уялга абаба.

Нүхэр Кудряшовой бригадын хүдэлмэриин дүй дүршэлые үргэнөөр дэлгэрүүлхэ тухай партиин обкомой промышленна бюрогой шиидхэбэрие социалис мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ ходо ябадаг Горхоной леспромхозой модошодой суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Тиигэжэ леспромхозой бага комплексно 12 бригада мүнөө шэнэ аргаар хүдэлмэрилжэ эхилэнхэй. Нүхэд Лоскутниковай, Смекалкинай бригадынхид эдэбхи ехэтэйгээр хүдэлмэрилжэ, һара бүридэ даалгабаряа холо үлүүлэн дүүргэнэ.

Н. ТЮРНЕВ.

Хүрьһэнэй гэмтэлгэтэй тэмсэл агротехникые Хакаста нэбтэрү

Е. И. ТАНАНАКИН,
Хүдөө ажахын туршалгын станциин директор
Н. Г. ТАНЗЫБАЕВ,
Хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат
Д. Д. МОЛДАВСКИЙ,
РСФСР-эй Хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министерствын Зүүн-Сибириин зоны управлениин главна агроном

Һүүлэй жэлнүүдтэ Хакасай автономито областьдо хахад миллионһоо үлүү гектар шэнэ газар элдүүрилгэдэ оруулагдаа. Тэрэнэй ашаар тарилгын газар 270-һаа 800 мянган гектар хүрэтэр үргэдхэгдөө. Тиихэ зуураа ороо-һото ургамалнуудай тарилга 1958 ондо 230 мянган гектар байһанаа 1961 ондо 530 мянган гектарта хүргэгдөө.

Шэнэ газар ашаглаһанай эсэстэ областьмнай дүрбэ дахин ехэ таряа абадаг болоо. Хэрбээ 1953 ондо областьмнай гүрэндөө 4 миллион шахуу пүүд таряа тушааһан байбал, һүүлэй жэлнүүдтэ дунда зэргээр жэлдээ 16 миллион пүүд, зарим һайн жэлнүүдтэ (1958) 22 миллион пүүд хүрэтэр таряа тушааһан байна.

Ороoһо тарянай ажахы хүгжөөжэ, тэжээлэй бата бэхи үндэһэ һуури байгуулаад, илангаяа кукуруза ехээр ургуулжа, адуу малайнгаа тоо эрид олошоруулха арга олоо. Хэрбээ 1953 ондо 506 мянган хонитой байбал, 1962 ондо тэдэнээ 910 мянгада хүргөө.

Шэнэ залууг газар ашаглахадаа гол түлэб элдэб хүрьһэтэй сабшалан, бэлшээриин газар хахалһан байна. Зарим совхозуудта, жэшээнь, Абаканска, Московско, XXII партсъездын нэрэмжэтэ, Черногорско болон бусад совхозуудта хара хүрьһэ багатай, шулуутайшаг, хужартай газар элдүүрилэгдэһэн байха юм.

Иимэ хүрьһэтэй газар элдүүрилһэнэй, мүн газар элдүүрилхэдээ дисктэй лущильнигуудые, шаблаатай плугуудые хэрэглэһэнэй эсэстэ нилээд ехэ газарай хүрьһэн һалхинда үлеэгдэжэ, муудажа эхилһэн байна. Юуб гэхэдэ, Хакаста, илангаяа Минусинска нугада һалхин ехээр буудаг.

Ширинскэ талада баруун урдаһаа, баруун тээһээ ехээр һалхилдаг байбашье, мүн хододоо урдаһаа, зүүн урдаһаа хүсэтэйгөөр үлеэдэг заншалтай. Минусинска нугада хадын һалхин буудаг юм. Иимэ һалхин хабар эртэ эхилдэг. Хүсэ ехэтэй иимэ һалхин тала газарай хүдөө ажахыда илангаяа ехээр нүлөөлдэг, хоро хүргэдэг байна. Эдэ районуудта жэлдээ дунда зэргээр 250—300 миллиметр шииг ородог, тиихэдээ хура бороон июнь һарын һүүл багаар гү, али июлиин эхеэр орожо захалдаг.

Газарай хүрьһэн илангаяа хабартаа үлеэлгэжэ муудадаг. Юуб гэхэдэ, энэ үедэ газар хуурай, ногоогоор хушагдаагүй байдаг ха юм. Хабартаа һалхинай хүсэн секундада 30 метр, мүн дээшэшье боложо, шорой тооһоной шуурган болодог. Зарим газарһаа хахалагдадаг үрэжэлтэй бүхы хүрьһыень үлеэжэ абаашадаг. Мүн сабшалан, бэлшээриин газар элһэндэ даргдажа, шанараа алдадаг.

Һалхинда үлеэгдэжэ хүрьһэнэй муудахада хүдөө ажахыда ямар ехэ хохидол ушаруулагдадаг байһыень олон жэшээнүүд дээрэ харуулжа болохо. Гансахан 1962 ондо областиин тала газарай районууд 20 мянга гаран гектар хахалагдадаг газараа, мүн таригдаад байһан зарим газараа алдаһан байха юм. Хүсэтэй һалхинай буухада борнойлго, культиваци, тарилга хэхэдэ һаад ушаруулжа, хабарай хүдэлмэридэ бэрхэшээл ушаруулдаг.

Хара хүрьһэ багатай, һалхинда үлеэгдэжэ муудаһан газарые хахалхада хүрьһэниинь бүри ехээр үлеэгдэжэ, хүдөө ажахыда хэрэглэхэ аргагүй болошодог. Иимэ ушар Бейскэ совхоздо үзэгдөө һэн. Энэ совхоздо 1955—1960 онуудта хахалагдаһан газарай хүрьһэн һалхинда хуу үлеэгдэжэ, 4 мянган гектарһаа үлүү газар севооборотһоо гаргагдаһан байгаа. Имэрхүү байдал Абаканска, «Россия», Московско, бусад совхозуудта үзэгдэнэ.

Һалхинда үлеэгдэжэ, шанараа алдажа байһан газар жэлһээ жэл бүри үргэдэнэ. Иимэ баримтануудые хэдэн ажахынуудай байдал дээрэһээ харуулжа болоно.

Севооборотно пропашной ургамалнуудые ехээр таридаг болоходо, мүн газар элдүүрилдэг урдын машина, зэбсэгүүдые хэрэглэхэдэ хүрьһэн бүрил ехээр һалхинда абтана. Тиимэһээ ямар зэмсэгээр, ямар аргаар хүрьһэ элдүүрилхэб гэжэ ехэл бодомжотойгоор ажаллаха хэрэгтэй байна.

Хүрьһэнэй муудаха ябадалтай хаа ганса тэмсэжэ, зарим нэгэн агро-хэмжээнүүдые абаха бэшэ, харин хүрьһэнэй муудаха баримтатай саг үргэлжэ тэмсэхэ хэрэгтэй. Тиихэдээ газарай хүрьһые шадаал һаа ехэ саг соо һолоомоной узуураар гү, али ургамал ногоогоор хушаатай байлгаха. Тиихэдээ газарай хүрьһэ шиигтэй байлгаха гэжэ оролдохо шухала. Юуб гэхэдэ, хаташаһан хүрьһэн түргөөр һалхинда абтадаг бшуу.

Газар хахалалга, тарилгын урда тээхи элдүүрилгые, тарилгые эгээн лэ богони болзорто дүүргэхэ. Намарай паар гү, али хабарай хахалалгые холимол агрегадаар хэхэдэ һайн. Тиимэ агрегадта плуг, шлейфэ, каток ороно. Тарилгаяа гол һалхинай үлеэдэг зүгһөө хүндэлөөшэнь хэхэдэ зохид. Хакасска хүдөө ажахын туршалгын станциин дүй дүршэл дээрэһээ харахада, тарилгые катогоор нягтаруулжа үгэхэдэ хүрьһэниинь һалхинда багаар абтадаг байна. Хүнгэн хүрьһэтэй газарта шобхо, пружинатай культиватор үргэнөөр хэрэглэгдэхэ ёһотой. Зүгөөр иимэ культиваторнууд зарим ажахынуудта бутархай, миин хэбтэдэг байха юм.

Һүүлэй жэлнүүдтэ областиин совхоз болон колхозуудта хүрьһэн гол түлэб дисктэй лущильнигаар элдүүрилэгдэдэг болоһониинь гэмшэлтэй. Юуб гэхэдэ, иимэ лущильник шадабаригүйгөөр хэрэглэхэдэ хүрьһэн ехээр бутаржа, газарые хатаадаг байна. Мүн хүнгэн хүрьһэтэй газарые шаблаатай плугаар хахалхада муу байна. Энэ ушарта хүрьһэн ехээр бутаржа, һалхинда абтахадаа бэлэн болодог. Газарай хүрьһые һалхинда абхуулхагүйн тула тэрэниие шаблаагүй плугаар хахалжа, һолоомоной узуурые саһа тогтоохын, һалхинай үлеэн абахагүйн тула үлөөхэдэ һайн. Юуб гэхэдэ, һолоомоной узуур газар дээгүүр ябадаг ябган һалхинай хүсые дарадаг, бэшэ тээһээ үлеэгдэһэн шоройе тогтоожо абадаг байха юм. Ороoһо тарянай ажахын Казахска научно-шэнжэлэлгын институдай дурадхаһан шаблаагүй плугаар хахалалгые, сеялко-культиватор гэгшые Хакаста айхабтар ехэ аша үрэтэйгөөр хэрэглэжэ болохо байна.

Шаблаагүй плугаар хүрьһэ элдүүрилгэ һайн байһанаа Куйбышевай нэрэмжэтэ совхоздо, Июсскэ, Ширинскэ сортоучастогуудта, Хакасска туршалгын станцида харуулаа. Ширинскэ районой колхоз болон совхозууд газараа юрын аргаар хахалхадаа 6 жэлэй туршада (1956—1961) шэниисын гектар бүриһөө 9,3 центнер ургаса хуряагаа. Тиин шаблаагүй плугаар газараа хахалһан Ширинскэ сортоучасток эдэ жэлнүүдтэ гектарай 19 центнер ургаса абаа.

Зүгөөр шаблаагүй плугаар имагтал буртаг үбһэгүй, сэбэр газарые элдүүрилжэ болохо байна. Буртаг үбһэндэ даргдадаг газарта энэ арга хэрэглэхэдээ буртаг үбһэнтэй химическэ аргаар тэмсэхэ болоно.

Хакасска хүдөө ажахын туршалгын станциин хүнгэн хүрьһэтэй газарые намарай паар болгон хахалхадаа 5—10 метр үргэнтэй һолоомоной узууртай һудал хахалангүй үлөөхэ гэжэ дурадхагдана. Тиимэ һудалнууд гол һалхинай сохилдо хүндэлөөшэнь үлөөгдэхэ ушартай. Тиимэ һудалнуудай хоорондохи хахалагдадаг газарынь шанга һалхитай полидо 30—50 метр, дунда зэргын, һула һалхи буудаг газарта 70—100 метр үргэнтэй байхадаа болохо. Хабартаа тиимээр хахалагдангүй үлөөгдэһэн һудалнууд культиватораар элдүүрилэгдэжэ, нэгэн доро таригдадаг.

Энээнтэй хамта һая болотор һалхинда үлеэлгэгдэжэ газарай муудадаг ябадалтай Канадада яажа тэмсэдэг байһыень һананагүй гарахын аргагүй. Юуб гэхэдэ, энэ гүрэндэ һалхинда үлеэлгэгдэжэ хэдэн зуу мянган гектар газар хэрэггүй болодог байгаа бшуу. Иимэ ехэ хохидолые сарахын тула шаблаатай зэмсэгүүдээр газар элдүүрилхэгүй, хүрьһые имагтал шаблаагүй зэмсэгүүдээр элдүүрилхэ тусхай хуули Канадада абтаһан байгаа.

Газарай хүрьһэнэй һалхинда үлеэгдэжэ муудадаг ябадалтай тэмсэхэдэ, поли хамгаалха модо тариха, элһэн газарта модо һуулгаха, сөөрэм тогтоохо гэхэ мэтэ хэмжээнүүд шухала удха шанартай.

Областиин тала газарай колхоз, совхозуудай эдлэдэг газарта бургааһа, ой модоор хушагдаһан талмайнуудһаа гадна, 1950—1952 онуудта һуулгагдаһан модотой хэдэн һужаагууд бии. Теэд эдэ һуулгагдаһан модонуудай хойноһоо харууһалга байхагүй, ой модонь хамгаалагданагүй. Буруугаар отолгдоһон, түймэр болоһон дээрэһээ һуулгагдаһан модон шэнгэрнэ. Поли дээрэхи һолоомоной узуурые шатаахада эдэ модонууд мүн лэ хохидолдо ороно.

Эдэ һуулгагдаһан модонуудай хойноһоо энэ дороо харууһалга эмхидхэхэ, мүрэн, нуурай эрьеэр шэнэ һужаа модонуудые тариха, мүн поли хамгаалха модонуудые һуулгаха.

Таримал модотой һужаагуудые бии болгоходоо гол модонуудай хажуугаар жэмэстэ модонуудые тарилсаха гэжэ Хакасска хүдөө ажахын туршалгын станци дурадхана. Тиимэ һужаагуудта түргэнөөр ургадаг, мүнхэ байдаг модонуудые тарилсахада болохо байна. Хүрэбтэр хүрьһэтэй, уһалагдадаггүй газарта гол түлэб Сибириин шэнэһэ, юрын нарһан модонуудые, захаарнь — сибириин яблони, бургааһа, үхэр нюдэ мэтые тарилсаха.

Элһэндэ даргдаһан, мүн элһэлиг хүрьһэтэй газарта олон жэлэй ногоо арижа, үтэг болгоод, тэрэниие хахалагдадаг газарай тооһоо гаргажа, сабшалан, бэлшээридэ оруулха болоно. Тиихэдээ түрүүшын жэлдэ июниин һүүл багаар гү, али июлиин эхеэр обёос таряад, тэрэнээ хуряахадаа үндэр узуур үлөөхэ. Хойто жэлынь тэндээ лущени хээд, июлиин бороо дайралдуулжа, хүсы болон олон жэлэй бусад ногоонуудые тариха.

Наг шэбхэ болон минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хүнгэн хүрьхэтэй газарта тараахада ургаса нилээд дээшэлдэг байна. Хакасска туршалгын станциин Бейскэ районой Куйбышевай нэрэмжэтэ совхоздо хэһэн туршалгын ёһоор шэбхэ минеральна үтэгжүүлгэ хоёрые холижо тараахада эгээн ехэ ургаса абтана гэжэ элишэлэгдээ.

Һалхинда абтадаг хүнгэн хүрьһэтэй газарта ургасада тэжээл үгэдэг бодосууд бага байдаг, тиимэһээ тэрэнээ наг шэбхэ тараажа хүсэлдүүлхэ болоно. Иимэ тэжээл илангаяа кукуруза, сахарай свёкло, хартаабха болон бусад ургамалнуудта хэрэгтэй.

Хэрбээ хүнгэн хүрьһэтэй газарта саг үргэлжэ үтэгжүүлгэ гаргажа байбал, хүрьһэниинь үрэжэлтэй болошодог. Тиигээд тэрэндээ таараха агротехникэ баримталжа шадабал, тэрэниие һайнаар ашаглажа болохо байна.

ҮБГЭНЭЙ ҮНЭТЭ АЖА

Бага балбар наһанһаа эхилээд, эжы баабайтаяа хони, мал адуулжа дүршэһэн, тиигээд колхоз болоходо, мүн мүнөө совхозой тогтоһоорһоо хамта 40 шахуу жэл соо үнөөхил дун сагаан хонин һүрэг адуулжа ябадаг ажалша бэрхэ хүнүүд нютаг нютагуудта бии ха юм.

Эгээл тиимэ орон нютагтаа, зон нүхэдтөө хүндэтэй, нэрэ түрэтэй болоһон, Хори, Хэжэнгэ нилээд мэдээжэ болоһон Шойен-Еши Цыбжитов гэхэ гү, али зоной дунда Гушаабалай баабай гэжэ алдаршаһан үбгэн манай эндэ бии юм. Энэ үбгэжөөлдэнэй 40 гаран жэл соо хэдэн оло мянган хонидые түлжүүлжэ, үдхэжэ, колхоз, совхозоо баяжуулаа гээшэб! Нүхэр Цыбжитов хонидые зүһөөрнь таниха, мэдэхэһээ гадна, хамаг түрэл гаралаарнь тухайлха болонхой. Хони, хурьгадые ямар газарта, хаана адуулхада шэмэтэй амататай ногоо хагдатайб, ямар сагта бэлшүүлхэдэ һайн бэ, хаанахи жалга, хадын хормойдо нэмэри дулаан байдаг бэ гэжэ Шойен-Еши үбгэн сээжээр мэдэхэ болоһон байха. Адуушан лэ хонидынь харахада хабар, намар, үбэл, зуншье холо тобир тарган, тангаршаалдажа ябаха юм.

— Энэ үбгэн хүнһөөл һаа ондоохоноор хонидоо адуулдаг аргша гү, тэдэнь аргалгүй тобир һайнууд байдаг даа,—гэжэ бүхы нютагаймь зон хэлсэдэг.

Тиихэдээ энэ хүн мал харууһалха дүй дүршэлые өөрынгөө бэеэр бэшээгүй, бодото ажалдаа хэрэглэдэг, ёһотойл мэргэжэлтэ хонишон. Үнэн сэхэ ажалайнгаа ашаар амаржа, хэбтэхэ эрхэ олоһошье, энэ үбгэжөөл миин һуужа шададаггүй, совхозойнгоо али бүхы ажалда бэеынгээ шадалаар туһалха, олоной хэрэгтэ үнэн зүрхэнһөө оролсохо дуратай зандаа. Түрэл совхозойнгоо ажалда туһалалсахал хүсэлтэй ябана. Мүнөө түл абалгын түлөө халуун үе соо Шойен-Еши үбгэн аша хүбүүн Цыдэн-Еши Ринчиновэй бригадын хонинод отарада ошожо, бүхы ажалдань туһалалсан, оролдожо байдаг байна.

— Тээд мүнөө фермын хүтэлбэрилэгшэд үбһэ тэжээл бага болоо гэлсэдэг. Энэнь тон гайхалтай. Һубай хонидто үбһэнье мүнөө ехэ хэрэгтэй бэшэ. Харин үбһэнһөө дээрэ тала дайдадамнай ямар ехэ хагда ногоон саһан доро хэбтэнэ гээшэб. Тэрээнние трак-

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур
1963 оной мартын 10.

Арадай аман үгэын абдарһаа

...ХАН БАЙН ДАА

(Арадай дуунай аялгаар)

...ргой тэнгэреэр зуралзааша
...со-одомнай һайхан байн даа.
...ной жаргалы заяагааша
...бриин хубисхал һайхан байн даа.
...бихан түбеэрээ зуралзааша
...мбуулиин онгосо һайхан байн даа.
...уудай жаргалы заяагааша
...блэлтэ засагнай һайхан байн даа.
...эхэн тэнгэреэр зуралзааша.
...смосой онгосо һайхан байн даа
...уудэй жаргалы заяагааша
...ммунис партимнай һайхсн байн даа.

Ц. Будаев.

...һон, ХОШОО ҮГЭНҮҮД

...охо һанаанай,
...йха заяанай.
... байдаг,
...н байдаг.
...дэ хүн эрэжэхэ.
...таржаха.
... — дошхон,
...пэ — номгон.
...бэлэхэн.
... бэрхэхэн.
...роо арилдаг,
...шан бусадаг.
... хоёр
... шадахагүй.
...вар хоёр
... шадахагүй.
...р
... олохо,
...оор

Золоо олохо.
Хашан морин
Харгын дарамта.
Хараалша хүн
Гэрэй дарамта.
Һайн эрэ
Зондо ноён,
Муу эрэ
Һамгандаа ноён.
Зобоһон хүн
Сэсэн болохо,
Зоргоороо хүн
Тэнэг болохо.
Эрдэм һураха
Хэшээлэй хүсэн,
Эрэ болохо
Зоригой хүсэн.

С. П. Балдаевай
суглуулбариһаа.

...АЙ ГЭЖЭ ТҮРЭҺЭН ...АЙ ГЭРДЭЙ МЭРГЭН

...э түрэһэн Арнай ...гэн» гэдэг үльгэр ... буряадуудта мэ... Тус үльгэрые поэт ...ович Хилтухин ... ондо нэгэ үльгэр... бэшэжэ абаһан ...нень би литера... халэн дээрэ най...жэ дүүргэнхэйб. ...ряадаар хэлэгдэ... ...рэй «Ордон ту...о үгэ» гэһэн нэгэ ...ор сээжэтэ уншаг... ...харалда табинабди.

Вл. ПЕТОНОВ.

...ным
... сагта,
...
... сагта
... зүгэй
... добоодо
...рэһэн
... мэргэн
... түбхинэбэ.
...онинь
... тэнгэриһээ
...тэ бүтэһэн,
... далхайһээ
... тараһан,
... дабхартай һэн.
...бхарынь
... тэнгэрие
... толотобо.
... дабхар
... зэрые
... толотобо.
...дахи дабхарынь
...бэлзэгшэ үүлэдые
... толотобо.
... дабхарынь
...рбэн түбие
... толотобо.
...ша хэлэхэдэ,
... сагаахан,
... гэрэлхэн
...һан юм гэхэ.
...дабхарынь
... шагаабаритай;
...дабхарынь
...шагаабаритай;
... уулантай,
... унитай,
... сабартай,
... уулантай гэхэ юм.
...ша хэлэхэдэ,
... шэбээтэй.
... шэбээниинь
... шулуугаар
... байжа бүтэһэн
... бартаатай,
... харуултай.
...одохи шэбээниинь
...уугаар
... байгаад бүтээһэн
... бартаатай,
... харуултай.
... шэбээниинь
... зохёогдоһон —
...
... дабхарынь —
...
... яһаар
... хэгдэһэн;
...р
... байгаад
барилгдаһан;
... яһаар
... байгаад
зохёогдоһон;

Хулганаанай хатуу яһаар
Хубилгажа байгаад
дархалуулһан;
Шубуунай сагаан яһаар
Шүрэблүүлжэ байгаад
урлагдаһан;
Хашарһан сагаан мүнгөөр
Дуйлүүлжэ бүтээгдэһэн
Шудхамал мүнгэн бартаатай.

Тэрэнэй досоо
Һаахар баахар дугтаргатай.

Тэдэнэй досоо харахада,
Арбан гурбан самсаалтай,
Хорин гурбан хоболтой,
Бажы мэргэн сэргэтэй.

Түрын зоной буухада,
Туршангүйгөөр оруулха
Түмэн мянган түдүүлитэй,
Түдүүли бүхэндөө гарьхатай.
Дайсан зоной буухада,
Даршаангүйгөөр оруулха
Далан мянган түдүүлитэй,
Түдүүли бүхэндөө гарьхатай.
Тэрэнэй досоо харахада,
Гурбан дабхар амбаартай.

Эгээн дээдэ амбаартань
Бариха тоног дүүрэн.
Тэрэнэй доодо амбаарта
Үмдэхэ хубсаһан дүүрэн.
Эгээн доодо амбаартань
Эдихэ хоол дүүрэн.
Тэрэнһээ сааша хэлэхэдэ,
Арын арбан хаануудые
Тобшолжо түрэбэ.

Араар һууха
Албатаар үнэр,
Үбэрөөр һууха
Үбгэдөөр үнэр түрэбэ.
Үбэр руу бэлшэгшэ
Үхэр малаар баян,
Тала бүхэндөө таряашадтай,
Тайга бүхэндөө заямхатай.
Тайгаарнь хододоо дүүрэн
Гүрөөл ангууд бэлшэдэг.
Тала бүриин таряалан
Матаран найган ургадаг.

Тэрэнһээ сааша хэлэхэдэ,
Гушан гурбан хототой,
Гурбан зуун базаартай.
Тэдэ бүгэдын алтые,
Тэдэ бүгэдын зөөрине
Эжэлэн эрхилэн түрэһэн,
Арын арбан хаануудые
Ахалжа түрэһэн
Үбэрэй долоон хаануудые
Тобшолжо түрэһэн
Арнай Гэрдэй мэргэн.
Ажаһуугаа бэлэй лэ!

ТААБАРИНУУД

Дүрбэн аха дүүнэр
Нэгэ малгайтай.

Амагүй аад, дуутай.
Алдаргүй аад, нэрэтэй.

Хүнды түмэр аад,
Хүнһөө шанга абяатай.

Хүрин буха хүсэтэй,
Хүдэгэр үбгэн мэхэтэй.

Амагүй байжа сэсэн,
Амбааргүй байжа баян.

Хула азарга
Хуһан хүреэтэй.

Барагдашагүй баялигай булаг

Манай буряад арад аман зохёолоор угаа баян. Үльгэр, онтохонууд, таабари, оньһон үгэнүүд, дуу, юрөөлнүүд—эдэ барандаа арадаймнай аман зохёолой баялиг гээшэ. Эдээнии хэдэн арбаад жэлэй саанаһаа мүнөө болотор хэды олон хүнүүд: эрдэмтэд, фольклористнууд, багшанар, студентнэр, һурагшад суглуулжал байдаг. Зарим суглуулбаринууд ном болгогдожо гаргагданхай. Тиигэбэшье суглуулагдаагүй юумэ үшөөл олон.

Сергей Петрович Балдаев (Абгайн Түргэн) мэдээжэ суглуулагшадай нэгэн юм. Тэрэнэй ябаагүй буряад нютаг үгы тооной. Тиимэһээ арадай аман үгын уутаһаа олохон зохёолнуудые бэшэжэ абаһан. Тэдэнь номууд болгогдоод гаража байдаг. Тэрэнэй суглуулһан буряад дуунууд (революциин урда тээхинь) ном болгогдожо (1-хи том), Улаан-Үдын номой магазинуудта оронхой.

Ажалай, агнууриин, загаһашадай, ёһо заншалай, хатарай, нааданай, гэр байдалай, шог энеэдэнэй, архиин, түүхын, таабари дуунууд, таалган дуунууд, туршалдаанай ба бусад олон дуунууд согсологдоо. Арад зомнай дуу зохёоходоо ехэ шадамар, бэлигтэй.

С. П. Балдаевай ном соохи дуунууд удха удхаараа илгагдажа үгтэнхэй. Гадна ямар удхатай дуунууд хайшан гэжэ, яажа бии болоһон бэ, хэн, юун тухай хэзээ, хаана, ямар ушар байдалда зохёоһон бэ гэжэ орошол ба тайлбарилга соонь богонихоноор хэлэгдэнхэй. Ямар дуунуудай хаана, хэнһээ, хэзээ бэшэгдэжэ абтаһаниинь бии. Тэдэниие уншахада ехэ һонирхолтой.

Хада, боори газарнуудые хахалжа, хара таряа, обёос ургуулха, адууһа мал үдхэхэ тухай зохёогдоһон фольклористын тус ном соохи дуунууд 1919 ондо гурбадахи Готол отогой Абгайтан нютагай О. Ф. Мадаевһаа бэшэгдэжэ абтаһан байна. Агнуушадай дуунуудые тэрэ нютагай Антроп Бураевһаа, И. Н. Бадашкеевһээ, загаһашад тухай дуунуудаа Хүдэри нютагай Баженов, нютагайнгаа М. Адунов гэгшэдһээ бэшэжэ абаһан.

Алтайда агнахадам,
Ан сагаан һайхан лэ,
Аха баабайн тииргэндэ
Ехэр наадан һайхан лэ.

Холтуубай отогой Бэлшэр нютагай Сагаадар Шанаршеев 1912 ондо хүлһэншэдэй һонирхолтой дуунуудые суглуулагшада хэлэжэ үгэһэн юм.

Ноохой үүлэн гаража,
Нойтон шалбааг болохонь
лэ.
Ноёдой ядуу хүлһэншэдтэ
Наартай яргал болохонь лэ.
Олон агтайн
инсагаалхадань,
Ой эрьюу болобобди.
Орхогой Хубшаанайн
хонгортонь
Үхэн ядалсан хүдэлбэбди.

Эндэ Орхогой Хубшаанай гээшэнь Верхоленскэ степной дүүмын тайшаа.

Үдын Ноёд нютагай (Гурбадахи Ноёд отог) А. К. Сабидаевай, Дээдэ Хээт нютагай (Һоёон отог) Егор, Петр Миндуевтанай хэлэжэ үгэһэн, сэрэгэй дуунууд уншагшын анхарал аргагүй хандуулна.

Эрхүүгэй острогой воевода арад зониие мүлжэжэ, даража байһан юм. 1696 ондо Эрхүүгэй посадска хүнүүд ород, буряад таряашадтай хамта тэрэниие дарахаар буһалгаа үүдхээ бэлэй. Буһалгаа толгойлогшодой нэгэн буряад Хартуу Хамнаев гэдэг ябаһан. Хартуу Хамнаев Шэлдээ Занги тухай Нүхэд нютагай Дальба Богдановһаа, Урда Тальгад нютагай Михаил Салдановһаа бэшэжэ абаһан дуунуудынь һонин удхатай.

Шоно Баатар, тэрэнэй һамганай, Шудармаанай, Амар Санаанай дуунууд ном соонь бии. Шодойн хүбүүн Иринчин, Дэгдээхэй, Гаагай, Могсоон мэргэд тухай дуунуудые фольклорист С. П. Балдаев бидэндэ хүргэбэ.

Тайшаа ноёд Эмхээшхэ, Зандан Ханхасаев гэгшэдэй хайшан гэжэ арад зониие мэхэлжэ, мүлжэжэ, доромжолжо байһан тухай дуунууд мүн һонирхолтой.

Адагай тээрмын
Помоолиин а-ёо-яах!
Адагай Нурхайн
Хубхайн а-ёо-яах!

Һур харбаан, худалдаа наймаан, хэрээсэ зүүлгэн, 1916-дахи оной реквизици тухай дуунууд уншагшадые һонирхуулха байха. Сэгэй, ягшаалай, түрын, гэр бүлын, үлгын, нааданай ба бусад дуунууд номдо оронхой.

Эдэ дуунууд соо арад зоной ажабайдал эли тодоор зураглагдана. Тиимэһээ С. П. Балдаевай суглуулһан дуунуудай түрүүшынь ном уншагшадта угаа һонирхолтой, һайн бэлэг болоно.

М. Мадаев.
БКНИИ-гэй аспирант.

Арадай дууһаа

1.

Эжыһээл таһаржа мордоходом,
Эгэшэ дүүнэр хайратайл.
Адууһаа таһалжа барихадам,
Атанхан үреэмни хайратайл.
Эжэлһээнь таһалжа барихадам,
Эмээлтэ моримни хайратайл.
Абынхиһаал холодожо
мордоходом,
Аханар, дүүнэрни хайратайл,

2.

Урдахан уулын оройдо
Уяхан эшэтэй жэмэс лэ.
Ургахаяа дүүрэнээр ургажа
Урагша хойшоо хиисхэнэ.
Баруунхан уулын оройдо
Бахигархан эшэтэй жэмэс лэ.
Байхытаа дүүрэтэр ургажа
Баруулжаа зүүлжээ хиисхэнэ.

3.

Хазаарта моринойнгоо
ардагханшье һаа,
Хадаяа дабуулха хүсэлэнтэйб.
Ханилсан нүхэрэйнгөө гомдобошье
һаа,
Харалсаад мордохол хүсэлэнтэйб.

Унааша моринойнгоо
унаганханшье һаа
Уулаяа дабуулха хүсэлэнтэйб.
Ушарсан нүхэрэйнгөө г
гомдолтойшье һаа,
Уулзаад мордохол хүсэлэнтэйб.

4.

Баабха сагаан хээрхэниинь
Баруугаар хүндэлэн зурагас гээ.
Баталсан ганса нүхэрни
Байгыш даа гэжэ эмнигэс гээ.
Хушуу сагаан сабдирынь
Хойгуураар хүндэлэн зурагас гээ.
Холшор харахан нүхэрни
Харыш даа гэжэ эмнигэс гээ.

5.

Солонгон зүһэтэй унагахан
Сайхан хүлэгэй шэнжэтэйл.
Энээхэн лүнхэгэр хүбүүхэн
Эрдэмтэн болохо шэнжэтэйл.
Солонгон зүһэтэй унагахан
Сайхан хүлэгынь болодог һай.
Энээхэн лүнхэгэр хүбүүхэн
Эрдэмтэн боложол тодордог һай.

С. Банзаракцаев
бэшэжэ абаба.

ЗАГАҺАША-БААБГАЙ

Хабарай уһа саһан хада майлын хонхор жалгаар урилдан, харьяа горходтой ниилэбэ. Загаһаша зон хахуули юугээ хадагалжа, хабарайнгаа тарилгын халуун хаһада хам оробо. Тиихэдэнь нэгэл нэтэрүү Нэхытэ гэжэ хүн гол горходой эрьеһээ һалангүй, загаһа, нугаһа барижа, сагаа үнгэргэдэг байгаа ха. Айл тииргэнһээ эяар холо оршодог ухаангүй үндэр Улаан хадын үбэртэ гүльмэ губшуураа табяад, өөдэлһэн загаһадай замынь хаажархижа, үдэшэ үглөөгүй баян олзо бахархан гаргадаг байба. Хабарай һайхан сагай түлэг дундаа орожо ерэхэдэ, олон түмэн шубууд суглан, сагаан сэсэгээ дэлгэһэн мойһоной мүшэр соогуур элдэб аялгаар элэг дуугаа дэлгэнэ. Эгээл энэ үедэ харья бэдэржэ үгсэхэ, түрэһээ хаяха загаһад харгыгаа хаагдаад, үнөөхи нэтэрүү нэд хүнэй губшуур тулаад, саашаа ошохо аргагүйдэжэ, хүлгэн обооролдон байба. Улаан хадын арын тужа шэрэнги соо байрлаһан нэгэ зүнэг баабгай харья горхоной шулуудай дундаһаа загаһа барижа, хоолойгоо тэжээдэг һэн. Энэ жэл загаһадай һуга доро барижа үзэхэдэнь, нэгэшье загаһанай үлөөгүй байхада, энэшье удаа загаһаша баабгаймнай урмаа хухарбагүй.

— Бахлай нүхэрни, һанаагаа бү зобо. Загаһанай шүлэ залгижал һалаһан байхабди гэжэ баабгай баһа бардамлахаба. Тиигээд маяа хүлнүүдээ хоёр тээшэнь алсайлгаад, ябан һуушаба. Удангүй угаа томо нэгэ загаһа хам бариад, дороо хэжэрхибэ. Тиин хойно хойноһоонь загаһадые бариад лэ дороо хэхэ зуураа, эрьедэ һууһан Бахлай үбгэндөө бардам янзаар: «Байза даа, барихаял барихабди», — гэһэншүүгээр эмнин эмнин байба. Иигэжэ байхыень, хараһан Бахлай үбгэн урмаа таһарангяар тархяа һэжэрээд:

— Барагтай загаһашан байнаш даа. Шамтай балай-загаһанай шүлэ залгихаяа байнагүй хэбэртэйб. Гэртээ ошожо гэргэнэйнгээ шанаһан юу хээ зооголоо һаа дээрэ хаш даа. Баяртай,— гээд даб гэбэ.

— Бахлай, байтыш. Хайшаа ябабаш, — гэжэ баабгай ооглбо. — Загаһанай шүлэ уухагүй юм гүш?

ерэхэгүйдэ өйлгожо ядаад, гайхахадаа голые уруудан, айл тээшэ алхалба. Тиигэжэ ябатараа үнөөхи гүльмэ губшуур табиһан газарта хүрэжэ, ехэтэ гайхал болон байба. Тиигээд губшуурай ара талада харахадань, үй түмэн загаһад исалжа байба.

— Эндэл таанад байгаа ха юмта! — гэжэ баярлаһан баабгай альга ташан хашхарба. Энэ үедэ горхоной эрьеэр мал адуулжа ябаһан нэгэ үбгэжөөл баабгайе харажархёод:

— Сайн байна, Мишка! — гэжэ мэндэшэлбэ.

— Сайн, Бахлай! Яагаа бэрхэ үбгэ наһан болоһон ханимни энээ руу ябаба гээшэбши, һайсал загаһа шарууһалха болоолди даа.

— Болииш нүхэр,—гэжэ үбгэжөөл харюусаба. — Бишни хэрхэ үбшэтэй болоһоор хүйтэн уһа оймохоёо болинхойлби.

— Теэд хайшан гэхэб. Бишнил хоюуландаа загаһа бариха болобо гүби даа.

Бахлай үбгэн уһанай эрьеын болдог дээрэ дабшалжа һуугаад:

— Зай, зай, амарангүйхэн барижа үзэ, — гэсгээн баабгай нүхэрөө яаруулжа оробо. Михайловшье үгэ дуугарангүй, үбдэгсөө уһа руу ороод, исалан байгаа элдэб загаһадые барбагар һабарааараа бажуун, бажуун, эгсэ үндэр эрье өөдэ шэдэжэ мэдэбэ. Теэд загаһадынь эгсэ эрьеын элһэ тудаад, гэдэргээ тогтон торонгүй мухарижал байба.

— Эй, загаһаша нүхэрни, харыш, барья болоһон загаһадшни барандаа һөөргөө уһа руу унашабал,—гэжэ Бахлай үбгэн бахардан хашхарба. Хооһон эрье өөдэ хомхойгоор нэгэ харажархёод, баабгай, урмаа таһараагүй янзатай, бардамаар үгүүлбэ:

— Тиигээ һаа, бишни ондоогоор эдэнииешни барижа эдихэ арга һанахаб, — гээд, тэрэ бажуужа абаһан загаһадаа һуга дороо хойно хойноһоонь хабшуулжа мэдэбэ. Тиихэдэньшье мэлшэгэр арһатай загаһад юу тогхотоб даа.

— Юрэдөөл бирахаа болёо хаш даа, — гэжэ Бахлай үбгэн баһа дуугарба.

Теэд бодоод доошоо харахадань, нэгэшье монсогор загаһан тэндэ байбагүй.

— Загаһаша-баабгай ханимни, — гээд Бахлай үбгэн баабгайда хандаба. — Иигэжэ зобожо байнхаар, нэтэрүү Нэхытын табиһан энэ губшуур таһара удара татажа хаяад, түрэһээ хаяхаа һанаһан түмэн загаһадые өөдэнь табииш. Тиигээ һаа, олондо туһатай юумэ хэхэ бэлэйш. Түрэһөө хаяһан загаһадые Улаанхан хадын арадахи тужын эбэртэ барижа һуухадашниишье амар бэшэ гү?

Тиигээд Бахлай үбгэн баабгайн урдаһаа сэхэ шэртэн удаан байгаа һэн.

Сэсэн үбгэн урдаһаа сэхэ хаража удаан байжа тэсэнгүй, баабгай уруугаа харашаба. Тиигээд нэрэгүй Нэхытын табиһан губшуур гүльмые, абаахайн шулэһэ абажа хаяһандал, таһара удара татажархиба. Бахлай үбгэнэй гэртээ хариһан хойно баггүй ехээр гэдэһээ үлдэһэн баабгай уур сухалаа хүрэжэ, уһа нюдэн болобо. Энэл үбгэнэй сэхэ хараһан сэсэн нюдэдһөө боложо, хото хоолойгоо садхааха загаһа барижа шадангүй хооһон үлэбэб гэжэ баабгай шэбшэбэ. Тэрэ гэһэн сагһаа хойно хоёр хүлтэй хойбон жороо болохо хүнүүдээр уулзахадаа, хүбшэ тайгын хүсэтэ ээзэд-баабгайнар сэхэ урдаһаань шэртэдэггүй юм гэлсэдэг. Магад загаһаша Мишка баабгай хүбшэ тайгынгаа ханинарта хүнэй хүсэтэ хараса тухай үльгэр домог хөөрэһэн, сэхэ харахагүйень зааһан байжашье болоо аалам.

Ф. БАЛДАЕВ.

ШАЖАЛУУ

(ОНТОХОН)

Барга балар сагта, бөө ламын эдилдэдэг үедэ һэн ха. Аханайн Гомботон, анхандаа, айл болоходоо, угытэй байһан аад, һүүлдэ баяжаа һэн. Зарим хүн баяжахадаа зангаа элдэбээр хубилдаг бшуу. Гомбо урданай Гомбо бэшэ, архи хаарта эрьюулжэ хонон үнжэн ябадаг, гэртээ ерэхэдээ үхибүүгүйдөө шалтажа, арбаад жэлдэ нүхэсэһэн нүхэрөө, Должомоёо, шүргөөдэг болобо. Муу һанал Должомын досоо ородоггүй, харин үхибүүгүйдөө энэм уйдаа гэжэ нүхэрөө хайрладаг, бага һамга аба, гэнтэ түрэжэ хоюулыемнай баясуулха аалам гэдэг байба. Гомбодо гансал тэрэ хэрэгтэй һааб даа. Уданшьегүй нэгэ баянай басагые бага һамган болгожо абаад, тэрээнтээ хушуу холбожо, Должомоёо доромжолхо, яһанайнь гаратар барлаглаха, харшалхаһаа гадна, үбэлэй сэгдымэ хүйтэн һүни нюсэгөөр шахуу гэрһээ намнажа гаргаад:

— **Арил, тонил, нюдэндэм бү харагда,**—гэжэ хойноһоонь намнаба.

Үгытэй Гомбын баяжатар ажалынь хэжэ арбаад жэлдэ ябаад, мүнөө газаа хаягдахадаа Должомо бодолгото болобо. Хоюулан бэе бэедээ инаг, ядамаггүй хэдэн жэлдэ ажаһууһанаа, нүхэрэйнгөө гэнтэ зангаа хубилһыень, нэгэ һүни ехэ олзотой ерэһыень, тиигэжэ баяжаһанаа, асарһан хубсаһанайнь шуһатай байхада досоогоо заригад гэһэнээ һанана. Үни хадаа наһа бараһан эхэ эсэгээ шанална. Мүнөө тэдэнэйнгээ амиды һаа... гэжэ һанахадаа нюдэнһөө эжэлэнгүй нёлбоһо гаргана. Уйдхар гашуудалай зайда сохюулжа бүглэрөөд байһан Должомо, даарахадаа гэрэй забагта шэбээлһэн борбилоодол, хашаада нэмилдэн бэгзыжэ һуутараа тамиргүй бэень байн дууража унташана: «Ехэ харгын бэлшэртэ хуһанууд соо хэбэртэй. Ямар нэгэ арьяатанһаа дайганажа эндэ ерээд хоргодожо байһандал сэдьхэнэ. Гэнтэ эжым ерээд, үтэр энэ харгыгаар яба гэбэ» гэжэ зүүдэлээд, сошоһондол боложо һэрихэдэнь, үүр сайжа байба. Даараһандаа бэень шэшэрнэ, һалаганана. Хашаа нэмэлдэжэ ходо байха бэшэ хадаа дэмы гайхаһандаа, урда зүг барин ошоно. Хонон ябажа, танигдаагүй нэгэ хотондо хүрэбэ. Тэндэхи нэгэ баянайда барлагаар оробо. Гэнтэ хээлитэй боложо, хоёр жэл хүдэлөөд байхадаа, хүбүү түрөөд, Согто гэжэ нэрэ үгэбэ. Согтынгоо үйн дээрэ ушөө нэгэ хүбүү түрэбэ. Шаалуу гэжэ нэрэ үгэбэ. Хоёр багатай болоходонь, эзэн ажалһаань гаргаба. Хоёр түлгэтэй зольбо үлэгшэндэл айл хэсэжэ, ул залгажа ябатарнь, Шой ноёной барлаг, үхибүүгүй айл, бага хүбүүень уришэлжа абалай. Тэрэ нютагтань Должомодо хүдэлмэри олдонгүй, ондоо тээшээ ажал бэдэржэ ошобо. Хүбүүтэй болоһондоо тэрэ айл баясажа, сэдьхэлээ дүүрээд байтарнь үхибүүндэ һамааржа, ажалдам хохидол хэхэнь гэжэ ноён һанаад:

—Энэ үлэгшэ нохойн гүлгэ юундэ абаабта. Ехэ болоходоо юумэ хүлууха, толгойетнай эдихэ. Үтэр үгы болгогты,—гэжэ захирба.

—Хайрлыт,—гэжэ тэдэнь гуйба.

Ноён бүри ехээр уурлажа, хүбүүень буляан абаад, амидыгаар шонын нүхэн худар хаюулба. Эхэ эсэгэ хоёрынь тэндээ харанхалжа унаад, зүрхөө хахаржа үхэбэ. Тиигэжэ хобдог ноён хүдэлмэришэнөө алаһан юм гэлсэдэг.

Хүнэй ябадалда элдэбын ушарал тохёолдодог ха юм даа, зарим үедэ аха юумэн урагшатай байха, заримандаа урагшагүй, буруу тээшээ тэгүүлхэ. Тушаан болоходо, ажал бэдэржэ Должомын ошогшо хотондо нэгэ хэды муу ёротой амитад—хэтэрхэй хобдог баяшуул түрмын сонходоо хүйтэн хара нюдэнүүдһээ атаа жүтөөгөөр, хоро үһөөгөөр бэе бэее харбалсажа, хоб хошоор, худал үгөөр сагаа барадаг ажалтай, хоолойнгоо ута шүлһэ абаахайдал ябаһан лэ газартаа татажа, хүн зониие урьхалжа байбад. Угайдхадаа, хүршэ һууһан үсөөхэн айлнуудынь хаанаһаа хуу сугларaa юм, өөһэдөө баяншье бэшэ һаа, баяшуулдаал адли зантай, ядаһан тулиһанда ту-

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта)

Буряадай уран зураашадай союзай дэргэдэ зураашадай мэргэжэл дээшэлүүлхэ тусхай студи байгуулагдаа. Тус студида уран зураашад долоон хоногтоо нэгэ дахин сугларжа, зурагаа һайжаруулха талаар туһаламжа абадаг байна. Зураг дээрэ: мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ студиие ударидагша, мүнөө жэл Ленинградай уран зурагай академи түгэсхэн ерэһэи бэлигтэй залуу уран зурааша Дашинима Дугаров заняти ябуулжа байна.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

Шаалуу

(Эхиниинь 3-дахи нюурта)

һалхаһаа наана өөһэдынгөө эхэ, эсэгыешье хайрлаха сэдьхэлгүй, үһэгэ сайгаад номон шэнги тохииһон үндэр наһатай үбгэд, хүгшэдөө үзэн харан ядажа, ондоо хүнэй хэлээ һаа ойлгоод, эхэ эсэгынгээ хэлэхэдэ, эдэ зүнтэгүүд абяагүй байхаяа яанаб гэжэ шэг шарайгаа хобхолжо, хонтогонолдожо байбад. Иимэ хотон байгаа юм гэжэ хаанаһаа Должомо мэдэхэнь, мэдэхын тулада олохон юумэ хэрэгтэй хаям даа!.. Хүнэй бэе түмэр бэшэ хадаа хэды болотор тэсэхэнь даа, илангаяа Согтонь ходо ханяадаг, халуурдаг болоһоор уданшьегүй хүнэй гарта орожо, наһа бараба. Хүбүүнһээ гээгдээд Должомын һуухада, тэндэхи нэгэ баян хажуудань гэнтэ бии боложо, дамбагар улаан доодо уралайнь һанжахада буртаг хара шүдэнүүдынь бултайнхай, түхэлгүй ута мушхуу хамарайнь нүхэн хоёр аматай буугай сэмтэндэл дээрэһээ шагаан:—Халдабаритай үбшөөр үхөө ёһотой. Түргэн эндэһээ арил,—гэбэ.

Тэндэһээ хүбүүгээ үргэлөөд бухэли үдэртөө ябаба, ая марсын хангал татаһан һайхан добуунда хүдөөлүүлбэ. Должомын һанажа ябаһан бүхы найдалайнь утаһан таһараад, хиидэжэ, ундхарай гашуун нёлбоһон зосоохи бүхы үнэтэй юумыень хуби заяаниинь шандаруу болон хооһон торхо болгоһон мэтэ!.. һөөргөө харан тээ ябад гээд бүхы бэень унтаржа, нэгэ нүүлын узуурта хэбтээд һажана. Үглөөгүүр һэрихэдэнь, толгойнь туулга шудхуулһандал, нюдэниинь элһэ шоройгоор дүүрэһэндэл, бүхы бэень ямар нэгэ няалдасатай, хүйтэн сабуугаар таһа адхуулһандал байба. Хүл дээрээ бодоод ябаха тэхэдэнь, газарай хүрьһэн хуу намхалзажа, хүсэтэй нэгэ юумэ үе үе доошонь даража байһандал, үе үе өөдэнь хөөргэн, һэнжэгыдэн оёоргүй сээл руу хаяхаяа байһандал һанагдаба. Гэбэшье модо дамжан, унан дуһан яба ябаһаар, боролжото хүндын аманда хүрэжэ ерэбэ. Тэндээ зогсожо хайшаа ошожо ябаһанаа, юундэ ябаһанаа саашадаа юунэй хүлеэжэ байһые һанан, бодон гэхэдээ, сэдьхэлэйнь шархыя хорон хоолойдонь монсогойржо, амииень тагжаан, хүлынь шагайгаараа туяганажа захалба. Гомодол, хорон, уйдхар, гашуудал—эдэ бүтэдын шуурган Должомын зүрхэн сооогуур хуйлажа, тэсэхэ аргынгаа болиходо, хирмээрээ боожо үхэхэ гээд байтарнь, үхибүүнэй уйлаха дуулдаба. «Хүүгэнэйм һүнэһэ һүлдэ амин дээрэм абяа үгэбэ гү» гэн шагнаархаба. Хажуудань хэбэртэй үхибүүн уйлажа байба. Ошоходонь, шонын нүхэн дээрэ шорой тооһондо даруулшаһан мансытай үхибүүн бархиржа хэбтэбэ. «Намдал нэгэ ядуу амитанай үри һэн гү» гэжэ тэрэнээ абаад, тээ саанахан ошоод ябатараа, үни хада шэргэһэн хоёр хүхэнһөөнь һүн гоожобо. Хүхөө үгэжэ һуухадаа харан гэһээнь,—өөрынь түрэһэн хүбүүн Шаалуу байшоо.

III.

Хонон ябажа зондо ороод, нэгэ баянайда барлагаар хүдэлбэ. Байн байтараа зоноор танилсажа, нэгэ бага ядамаргүй һуудаг болоходоо, сагай ошоһые ехэ ойлгонгүй олохон жэл үнгэргэбэ. Хүбүүниинь уданшьегүй туһада орожо, аха юумэндэ һүбэлгэн бэрхэ, ажалда хэшээл ехэтэй, аяг зан һайгай хүн боложо захалба. Эхэ хүбүүн хоёр аминдаа пугаалихан, хүнэй барлаг болоншьегүй ажаһуудаг болобо. Сүлөөтэйдөө эхэнь өөрынгөө намтар хөөрэжэ, хүбүүгээ һонирхуулдаг һэн ха. Шаалууе хүсэхэ хүн дүтэ наашашье хомор боложо, алдар солонь хаа хаанагүй дэлгэрбэ. Бидэнэй дундаһаа нэгэ һайн эрэ гараба гэжэ зон омогорходог, баяд ноёд тэрээндэнь досоогоо дурагүйтэдэг, хоро һанадаг байгаа. Нэгэтэ Шаалуу агнажа гараба һэн ха. Ангай мүр хайжа, яба ябаһаар харанхы болгожо, танигдаагүй нэгэ хотондо хүрэжэ ерэбэ. Нэгэ айлайнь газаа—олон морид. Үрхөөрнь гал улаабхина. Гэр соонь шаг шууяан—наншалдаһыншье, найрлаһыншье илгаруулха аргагүй. Гайхаһандаа бэеэ нюугаад, газаань шагнаба. Харан гэһээнь—гэрээр дүүрэн баяшуул, дундань хэсэ, хэнгэрэг бариһан удаган:

«Хара бараанаар гүйдэлтэй,
Халтар Баабгай хүлэгтэй,
Шэнгэн шуһаар умда хэдэг,
Үсхэн шуһаар хоол хэдэг
Хара боош тэнгэримни,

Хара хирээ һүлдэшни,—гээд сэржэмээ үрхэ өөдэнь сасажа, өөрыень, эжыень «үхэг» гэжэ онго—тэнгэридээ зальбаржа байба. Эхынь хөөрэдэг гэнтэ һанаанда орожо, хороо бусалаад, һойгоотой моридойнь жолоо тайлажа арбан тээшэнь арбагайдажархиба. Гэртэ байһан зон хүл хөөрсэг табилдан, моридойнгоо хойноһоо ошобод. Тэрэ һамбаагаар Шаалуу гэртэ гүйжэ ороод, «Иигээд маниие үхүүлжэ бай» гэжэ удаган эмые тархяарнь уруу һабатай айраг руу шэхэжэрхёод, хоргодошобо. һүниин зоргоор моридоо эрьюулжэ ябаһанаа үүр хираанаар бусахадань, удаган һабатай айрагтань орожо үхэһэн байба. Олон угай ехэ удаганиие ондоо нютагһаа залажа асараад, тэрээнээ алаһан зон боложо, Шаалууе хорлохоһоо наана өөһэдөө хорлогдохо, гэмнэгдэхэ болохомнай гэжэ сэдьхэлээ зобобод. Арга мүрөө бэдэрхэ һанаатай, баяд ноёд суглаа татаба. Зон олоор сугларба. Олон соо таниха бэшэ хадань, Шаалуушье ерэлсэбэ. Дурадхалнууд олон... Ехэнхинь зөөриин хүсөөр гэһэн. Зүгөөр, хайшан гээд зөөреэр гаралсахаб гэһэн тодорхойлго үгы. Энэ хэрэгтэ зөөри һомолхо гэлсэжэ, хүн бүхэнһөө татари хэбэ. Мүншье ехэхэн мүнгэн суглараа.

—Энэ зөөри абаад, манай хэрэг бүтээхэ эзэн хэн бии хаб,—гээд суглаа хүтэлжэ байһан ноён олондо хандаба.

—Өөһэдөө хүргэлсэхэ һаатнай, би...—гэбэ Шаалуу. Бүгэдэ зүбшөөжэ, баядһаа Гомбо Гонгор хоёрые, ноёдһоо Шойе олобод.

Тэрэ дары үхэһэн удаганаа амиды юумэндэл адляар моринд онь зохёожо шохойтор һуулгаад, Шаалуу өөрөө хүтэлэнхэй, дүрбүүлэн тэндэһээ мордобод. Хонон ябажа, үдэ батта удаганайда дүтэлхэдэнь, хашарагай зэргэ нохойнууд абан эдин алдажа ерэбэд. Удаганай мори Шаалуу булдиюулба. Тэрэнь унахадаа дүрөөдөө шаттагалдан, мориндоо шэрүүлжэ абаха танаггүй болобо. Хүнүүдэй ерэхэдэ, үхэһэн удаган дээрээ бултаараа уй хай табилдажа байба. Аюулда ороо гэжэ хүн этигэбэ. Шаалуу тиин үүргэеэ дүүргэжэ, гэртээ бусалай. Нүгөө гурбаниинь удаганайда сайлаад, һөөргөө бусаба. Ангай байрада, буртаг ойдо хүрэн сасуу баабгайтай носолдоһон хүнтэй ушарба. Тэрэ хоёрынь тэн тэрээн тэмсэжэ байтараа, гэнтэ баабгай бахалууртань аһажа, хүн улаа һуга руунь хадхажа, хоюулаа бархиралдан зэргэ үхэбэд. Тэрэ хүниинь алта ехэтэй байгаа ха. Гомбо, Гонгор, Шой гурбан зөөридэ хобдог һэн хойноо бэе бэеэ алалсажархиба. Тиигэжэ хобдог гурбан хосорһон юм гэдэг. Удаганда хорлогдоо гэжэ үхэгшэ гурбан тухай мухар һүзэгтэн хэлсээд дүүрээ һэн ха даа.

Ц. Бимбаев.

Амаралтын үдэр Хяагта хотын оршондо. С. Климовэй фото.

Нэгэ худалшын хөөрөөн

1.

Агнахаяа гарабаб. Угаа халуун үдэр байжа, хүбэн дэгэлэймни оёдолоор хүлһэн гээшэ бушхаба. Теэд би бага сага юумэ тоодоттгүй хүн аад, хашалтгүй ябажал ябанам.

Гэнтэ харан гэһэйм бургааһан доро нэгэ гүрөөһэн ехэл батаганаархаһан хэбэртэй, һүүлээ шарбалзуулжа байба. Буугаа тодхожо тодхожо буудажархибаб. һомомни гэдэһэн доогуурнь шууяжа гараад, саананьсаһа бурьюулаад ябашаба. Ай, халаг, һула һалашабаб, гүрөөһэншье харайшоо һэн.

2.

Нэгэтэ эмнигые һургаха гэжэ шиидэбэб. Оодон тэргэдэ тэрэнээ оруулаад, боожоёо табижархибаб. Эмнигшье гүйжэрхибэ даа. Угайдхадаа болдоттой намаг газар дайралдашоо, дэншээ гээшэнь аргагүй, хоёр нюдэн, зулайммни бэлхэгэнэжэ ябаба. Нэгэл үндэрхэн болдог дээгүүр тэргынгээ гарашахада, үрөөһэн нюдэмни юумэ харахаяа болишобо. Баряад үзэһэм, нюдэмни гансахан хүхэ һудаһанда шагтагалдаад, һэнжэлзэжэ байба.

Халаг хахы, хайран нюдэмни! Үнишье бодонгүй, үмдэнэйнгөө халааһа руу гараа хэһым, гартамни таба сагаан орошобо. Оһоош даа! Тэрээтээрээ нюдэеэ абажа ерээд таглажархибаб. Нюдэтэй болошоолби. Харыт!

3.

Үни удаан холын город хотодо байһанаа түрэл нютагаа бусажа ерэбэб. Минии ерэһэндэ баярлажа хүршэ хүбөөнэршье сугларба.Ородшье, харишье хэлэндэ һуража, түрэл хэлэеэ мартажархиһан «барагшье» хүн болоһоноо харуулхые оролдобоб. Газаа гараад, бултанай дуулаһаар байтар: — Эжы, аа! Хонинойнмнай хорёо соохи сагаанууд юун гээшэб даа? — гэжэ хонид тээшэ заабаб.

Эжымнишье улагад гэжэ, айлшадшье шэбэр һабир гэлдэһээр тарашаба даа.

4.

Минии худалаар хэлэдэгые эсэгэм мэдэдэг байба хаш. Тэрээнтээ нэгэтэ түлеэндэ ошобоб. һанаандаа эсэгэһээнь ехэл түбэгшөөнэм. «Худалаар лэ хэлэдэгыем бү мэдэһэй даа» — гэжэ һанаагаа зобоноб.

Үбэлэй саг һэн. Нарһа унагаагаад, хоюулан хюрөөдэжэ һуубабди. Гэнтэ эсэгэмни: «һүү, нэгэ буга һаяхан тугаллаад, тугалаа хүхүүлжэ байнал,— гэбэ. Минишье абяагүй байха аргам һалаад:

— Нээрээшье, хөөһэ буратар хүхүүлнэл, — гэжэрхибэб. Эсэгэмни бодожо ерээд, нариихан шабхуураар «хөөһэ бура, хөөһэ бура» гэжэ байжа намайе сохёо һэн. Худалаар хэлэхэдэ, иимэл муу юм байна гэжэ ойлгоо һэм.

В. Тулаев суглуулба.

БУРГАЛТАИ НЮТАГТА

1. «ЖАЛЦАН АБГАЙ... СААХАР».

...Оёор, Тохой, Дээдэ Бургалтай, Зүлтэрэ нютагуудаар, мүн колхозой түбһөө хэдэн арбаад модо газарай зайда оршодог фермэ, һуурин байрануудаар сайбар сагаан шэрэтэй «ВЕ 55-95» номерой «автолавка» харахат. Энэмнай Зэдын аймагай Бургалтайн сельпогой «автолавка» гээшэл даа. Үнинэй жолоошон, коммунист Жалцан Мунко-Цыренович Банзаракцаев малшадай эрилтые хангажа, һүниие һүни гэнгүй, бордоһо шуургые һаалта гэнгүй малшадай эрилтые хангажа ябадаг.

— Захиһан юумыемнай сагтань абаад лэ ерэдэг юумэл даа. сай, дабһа, зуруул, мылын түлөө түл абалгын халуун үе соогуур колхозой центр ошохо гээшэ сагаа баралган лэ ха юм,— гэжэ колхозой түбһөө 4 модо шахуу Дабаанай Аманда һууриждаг колхозой түрүү хонишодой нэгэн Дарма Доржиевич Жамцуев хөөрөө һэн. Тэрэ үедэ автолавка газаань ерээд, жолоошониинь буужа харагдаба.

Самсааршье, хүүртиг, дэгэлтэйшье хэдэн сэндэгэр үхибүүд «Жалцан абгай... саахар» гэлдээд шууяшаба, зариманиинь гүйжэ гарашабад.

Удаа дары үхибүүдшье абяа шэмээгүй болонод. Хонишодто самса, гутал, малгай, хилээмэ асарһан жолоошон-коммунист ябаха дээрээ:

— Иимэл ажалтай хүнби. Зүүниидхэһээ эхилээд, хубсаһа хунартань хүрэтэр асархыел оролдодогби, — гэжэ хөөрөө һэн.

— Автолавкатай болоһонһоо хойшо ехэл юумэ бүтээнэбди. Малшадай эрилтэ хангалгада энээнэйшье урда анхаралаа ехээр табидаг һэмди. Зарим отара, фермэнүүд дээгүүр наймаалагшагүй магазинуудыешье табяа һэмди. Тиимэ ехээр биражархиһан юумэмнай үгыл һэн даа. Жалцан Мунко-Цыренович бүхы эд бараагаа өөртөө даажа абаад 75 точконууд дээгүүр ябахадаа, 500 гаран ажалша малша хүнүүдэй эрилтые хангана гээшэ. Мүнөө хабарай тарилгын үедэ полевой станууд, полинууд дээгүүр ябаха түхеэрэлгэтэйбди. Мүн тиихэдэ манай сельпо аймаг соогоо ажалшадай эрилтые хангалгаар түрүү һуури эзэлдэг байха, иигэжэ нёдондо жэлэйнгээ түсэбые 107 процент дүүргээ һэмди,— гэжэ Бургалтайн сельпогой түрүүлэгшэ нүхэр Николай Доржиевич Цыбиков мэдүүлнэ.

...Сайбар сагаан шэрэтэй «автолавка» малшадай байра тээшэ зурыһан зүлгэ харгыгаар бүмбэрһөөр саашална. Мүн тэндэньшье «Жалцан абгай... саахар» гээд угтаха үхибүүд биил даа.

2. ХАЛУУН ЭДЕЭТЭЙ БУФЕТ

— Би дүтэхэнэ байдаг аад, тиимэгшэ гүб, ходол ерээд, эдеэлээд гарагшалби даа. Эдихэ юумэеэ ехэл зохидоор бэлдэдэг нэгэдэхи хоёрдохиие абабал садаһан лэ байхаш,— гэжэ 70 наһатай пенсионер Содном Айсуев Бургалтайн сельпогой халуун эдеэтэй буфедтэ шүлэ уужа һуухадаа хөөрэбэ.

«Эдеэн гартай» гэжэ буряадуудай хэлсэдэг. Тиимэшье аа гү? Содном үбгэжөөл 70 хүрэтэрөө эдеэнэй амта таниһан лэ хадаа хэлэһэн байха. Бургалтайн сельпогой халуун эдеэтэй энэ буфедтэ, нээрээшье, садатараа эдеэлээд гарахат. Орой холидоһогүйгөөр сэбэр мяхаар хэһэн бууза, гуляш, котлет гэхэ мэтые захиһан хүнүүд ехэл садхалан гаража ошодог байна. Энээхэн буфедые зохидхон гартэй болгоод, столово нээжэрхёо һаа, үшөөл намжар байгаа.

3. ҺУРГУУЛИИНХИД САҺА УНАГААНА...

Нютагай һургуулиин канцелярисоохи телефоной хонхо гэнтэ жэнгиржэ, хэн нэгэнэй трубкыень үргэхые «гуйба».

Дүтэхэнэ һууһан һургуулиин директор Григорий Сагадаевич тэрэниие абаад хөөрэлдөөн эхилшэбэ.

— Билби даа, биб...

— Сайн, сайн...

— Хаагуурхи фермэнүүдэй, Хара Үбэсэнэй, Толгойн Үбэрэй...

— Зай, зай, туһалхаар даа, хэшээлэй һүүлдэл ошохо болоо бэзэбди.

— Ладно...

Үдэшэлэн тээшэ тармуур, хүрзэ бариһан багшанар, ахалагша классуудай һурагшанар фермын шулуун байрануудай хушалта дээрэхи саһа унагаагаад, гэр гэртээ тараа һэн.

С. Банзаракцаев.

Хабарай шубуун

Хизаар ороноо шэнжэлэгшын тэмдэглэл

Республикымнай тала дайда сагаан хүнжэлөө һэхэжэ, хабарай урин дулаан үдэрнүүд үзэгдэжэ эхилбэ. Манай эндэ хабарай түрүүшын айлшан алаг туун болоно. Эдэнэй ерэлгэ—хабарай эртэ орой эхилһэнэй тэмдэг үгэдэг. Жэшээнь, республикын урда зүгтэ—Хяагтада мартын 12—15-наар, Улаан-Үдэдэ мартын 18-да эдэнэр үзэгдэдэг. Кабанск. Баргажанда мартын 22—27-ной үдэрнүүдтэ, тэндэһээ саашаа Байгал далайн хойто эрьеэр дулаан ороной айлшан ерэдэг байна.

Жэл бүхэндэ хабарнай ондо ондоо сагта эхилдэг зантай. Тиимэһээ алаг туун дулаан саг хэдыдэ эхилнэб, тэрэл сагтань нютаг нуганuудта хүрэжэ ерэһэн лэ байдаг. Байгша оной февраль һарын гурбадахи арбаад хоногто республика дотор хэзээ хэзээнэйхиһээ дулаан боложо, эртын айлшан—алаг туун Хяагта, Улаан-Үдэдэ февралиин 25-наар үзэгдөө. Абаһаар эдэнэр айл, тосхоной газаагуур эрьелдэдэг, удаань хээрэ бэлшэжэ ябаһан малай хажуугаар эдихэ юумэеэ бэдэрдэг. Апрель, май һарануудта сабшалан, бэлшээри дээрэ байрлажа, таршаа, хорхой түүжэ эдидэг байна.

Июнь һарын хуушаар дальбараануудынь дэгжэжэ, хорхой шумуулнуудые хороодог. Намарай ольбоной ороходо—октябрь һарада эдэнэр урда зүг руу нүүжэ, үбэлжэлгэеэ Монголой Губи талада үнгэргэдэг. Заримдаа эдэ шубууд республикын урда аймагуудаар үбэлжэхөөр үлэдэг юм.

Алаг туун арадай ажахыда хоро хүргэдэг хорхой шумуулнуудые хюдажа, ехэ туһа нэмэри хүргэдэг байна.

Ин. Котов.

Сагаан уларил

Улаан-Үдын гидрометобсерваториин мэдээсэһэнэй ёһоор, мүнөөдэр республика соомнай һулагүй үүлэтэй байха. Шинг нойто орохогүй. Зүүн зүгһөө һулахананаар һалхилха. Улаан-Үдэ хотодо үглөөгүүр 13—15 градус хүйтэн, үдэртөө 0—2 градус дулаан байхаар хүлеэгдэнэ.

Мартын 11—12-ой үдэрнүүдтэ республика соомнай бага зэргэ үүлэтэй аад, шинг нойто орохогүй. Баруун хойноһоо һулахананаар һалхилха. Республикын хойто аймагуудта һүниндөө 24—29, бусад аймагуудта 14—19, үдэртөө 0—4 градус хүйтэн байхаар багсаагдана.

Багшанар

Багшанарай
городской ком
рай дунда спо
зын зүйлнүүд
гэргэбэ. Багш
киадын прогр
бол, баскетбол
буудалгаар һо
мүрысөөнүүд
байгаа. Ехэ
спартакиада
хахадһаа эхил
лэн багшана
хоорондоо мүр

20-дохи һур
тын зал соо з
үнгэргөө. 42-д
командынхид
тоотойгоор шу
гын кубок аб
дүрбэдэхи һү
тябрьска, Сов
12-дохи, нэгэд
багшанар эзэл

Тэрэшэлэн д
мандануудай д
санаар мүрысө

Уһан д... боло...

Хабарай ури
нүүдэй эхилхэ
юун болоноб
үзэе. Эндэмнай
дэл хабарай т
уһанай оёорто
хэн хорхой ш
гэжэ, үдэжэ
Хабарай үдэр
шалан хаб заг
забһарта га
мүльһэнэй хүн
гаяа тэжээдэг
зэбгэн, хадара
горхоной мүль
һаа урид түр
Гол болон н
мүльһэнһөө һа
алагана, хөөлэ
мэтэ загаһад
ожорһотой га
Мүн энэ үе со
гай, зумбараа
гаража, тала
жэ эхилдэг ю

Мүн энэ үедэ
нууд һэргэжэ,
дэб янзаар д
даг...

Сэлэнгэ го
олон тураг ш
урда зүгһөө м
зэлэ татан зү

ЭЛДЭБ...

■ Хоёр стан
нуудые шагнаха
бишыхан радио
нэй шэлэй хүб
түхеэрэгдэдэг б
мүн автобус со
хэндэшье һаа
дио шагнажа
радио шагнад
һонин нюдэнэй
«Юный техник
тээһэн байна.

■ Ехэ шуха
силка Сагаан д
гаража байнха
часай турша со
11,5 тонно ур
абадаг байна.
үбһэ, ногоон м
линуудые үтэг
дэдэг, мүн т
материалнууд б
буйлуулан гар

■ Боргооһо
хүдөө ажахын
хын тулада С
«МАГ» гэжэ
генератор ухаа
ябажа ябадаг г
тер турбореакт
юм. «МАГ» ха
соо 10 мянган
дөө ажахын х
гооһо батагана
юм. Энэ худ
хэһэнһээ арб
бүтээгдэнэ.

■ Оренбур
Мирошников
сортын намарай
гохын тулада
турша соо хү
ционер шэнии
та ургамал б
үрэжүүлжэ
гараһан шэнэ
саһа багатай,
болодог ороно
ехэ удха шан
до жэлдэ шэ
300 шахуу г
һайн ургаса х
һан бүхы оро
лэгдэхэ юм.

(Газета,

Хилын саанаһаа

А. И. Аджубей Италида аяншална

РИМ, мартын 8. (ТАСС). Италиин коммунис партиин Генеральна секретарь Пальмиро Тольятти «СССР—Итали» гэжэ обществын вице-президент А. И. Аджубейтэй, тэрэнэй һамгантай уулзалга хээд, хани ёһоор хөөрэлдэбэ.

Сиридэ сэрэгэй урбалта болоно

ЛОНДОН, мартын 8. (ТАСС). Мүнөөдэр Сириин арми орон доторхи засагаа гартаа абаба гэжэ Рейтер агентство Дамаскын радиогой мэдээсэлые баримта болгон хэблэн тунхаглаба. Бүхы орон дотор харуул табигданхай. «Революционно командованиин национальна совет» засагаа гартаа абаба гэжэ Дамаскын радио 6 час 45 минутада мэдээсэл тунхаглаба.

Ирагай Верховно командованиин коммюнике

ПАРИЖ, мартын 8. (ТАСС). «Сириин революцида гадаада тээһээ аюулай тохёолдоһон» дээрэһээ Ирагай Верховно командовани коммюнике тунхаглаба. Ирагай арми сэрэгэй талаар гүйсэд бэлэн болонхой гэжэ Франс Пресс агентствын корреспондент Багдадһаа мэдээсэнэ. «Аха дүү Сириин революцида ондоо тээһээ оролсохо» болоо һаань, Ирагай арми хэзээдэ туһалхаар бэлэн байна.

Буу зэбсэг хуряаха тушаа хэлсээ хэжэ байһан 18 гүрэнүүдэй комитедтэ

ЖЕНЕВЭ, мартын 8. (ТАСС). Үсэгэлдэр буу зэбсэг хуряаха талаар хэлсээ хэжэ байһан 18 гүрэнүүдэй хоёр түрүүлэгшэнэрэй уулзалга болобо. Эндэ СССР-эй түлөөлэгшэ С. К. Царапкин болон США-гай түлөөлэгшэ Ч. Стелле хоёрой уулзалган дээрэ зүбшөөлшэд болон делегацинуудай түлөөлэгшэд байлсаба.

„Үхэһэн бэеын“ табиһан программа

НЬЮ-ЙОРК, мартын 8. (ТАСС). Урдань США-гай вице-президент байһан, мүнөө «Үхэһэн бэе болоһон» Никсон телевиденеэр бэеэ харуулха гэжэ оролдоһон байна.

Мартын 7-до Канадын телевиденеэр дамжуулагдаһан зүжэг наадандa Никсон хабаадалсаба. Энээнэй урда тээхи һунгалтада һэегүй хаюулшаһан вице-президент мүнөөхил хуушанайнгаа хэлэдэг юумые хэлэһэн зангаараа байба. Никсон хадаа «Коммунис Кубые» удар татажа хаяха эрилтэ табиба.

Сириин революционно командованиин Соведэй мэдүүлгэ

КАИР, мартын 8. (ТАСС). Энээнһээ хойшо Сири газаашалуулжа байхаяа болёод, араб яһатанай түгые дээрэ үргэжэ байха хүсэлтэй гэжэ «Сириин революционно командованиин национальна Соведэй» мэдээсэлые Сириин радио дамжуулба.

Зэбсэттэ хүсэнүүдэй болон Сириин зарим хүнүүдэй хабаадалсалгатайгаар гүрэнэй урбалта хэгдэбэ гэжэ тэрэ мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ. Засагаа гартаа абаһан арми сэрэгэй байдал тогтоохо гэһэн зорилгогүй гэжэ тэрэ мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

«Сири хадаа уласхоорондын бүхы договорнуудые сахиха, ООН-ой уставые дүүргэлтэ болгохо, Бандунгда абтаһан ёһо гурим сахиха, ямаршье сэрэгэй бүлэглэлдэ хабаадалсахагүй ба тэгшэ эрхын ёһоор бүхы гүрэнүүдтэй хани харилсаатай байха гэжэ «революционно командованиин Национальна Совет» мэдүүлбэ.

Сиридэхи байдал

КАИР, мартын 8. (ТАСС). Сиридэ хэгдэжэ болохо добтолго бүхэн ОАР-та хэгдэһэн добтолго гэжэ тоологдохо ёһотой гээд ОАР-ай национальна хүтэлбэриин министр Абдель Кадер Хатем мэдүүлбэ. Нэгэдэмэл Арабай Республика хадаа Сириин революциие бүхы хүсэ шадалаараа дэмжэхэ. ОАР-ай зэбсэттэ хүсэнүүд ами нэгэн байна, Сириин арадые дэмжэлсэхээр хэзээдэ бэлэн гэжэ министр мэдүүлбэ.

ХҮНДЭГҮЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО

ГАВАНА, мартын 8. (ТАСС). «Ромуло Бетанкур хэдэн жэлдэ засаг барижа байха зуураа, бэеэ сэрэгээр хамгаалуулжа байгаа, тэрээндэ харша газетэнүүд дууһандаа хаагдаһан, хэдэн зуун хүнүүд политическэ үзэлөөрөө түрмэдэ хаагдаһан, элдэб сүлэлгэнүүд хэгдэһэн, забастовкын хүдэлөөнүүд хүсөөр дарагдаһан, ороной хүн зон зэбсэгтэ хүсэнүүдэй зүгһөө хашалта хаалтада ороһон байгаа юм гэжэ Бразилиин «Новос Румос» гэжэ газетэ Венесуэлэдэ зорюулагдаһан статья соогоо бэшэнэ.

Венесуэлэ хадаа нефть абалгынгаа талаар дэлхэй дээрэ гурбадахи һуури эзэлдэг юм гэжэ тэрэ статья соо хэлэгдэнэ. «Тиибэшье Венесуэлын зургаан миллион хүн зон ядуу түлюур ажабайдалтай, угаа ехэ мүнгэн зөөри уолл-стридэй болон тус ороной баяшуулай хармаанда орожо байдаг.

«Бетанкур хадаа өөрынгөө орониие Хойто Америкын баяшуулһаа дулдыдаһан туһамарша болгон барижа байдаг юм гэжэ тэрэ статья соо хэлэгдэнэ.

„АЮУЛТА“ АНСАМБЛЬ

ЛОНДОН, мартын 8. (ТАСС). Мүнөө Англида байһан А. В. Александровой нэрэмжэтэ совет армиин дуунай болон хатарай ансамблиин зүжэг табилгые хорибо гэжэ Англиин правительство мэдүүлһэн байна.

«Дейли Уоркер» газетын мэдээсэһэнэй ёһоор, мүнөө үедэ Советскэ ансамблиин зүжэг харуулалга Англиин дотоодын хэрэгтэ хабаадалсаһан ба англо-советскэ культурна хани харилсаанда таарамжагүй ябадал болоно гэжэ засагайхид хэлэнэ гээд мэдээсэнэ.

Тиимэ дээрэһээ ансамбль зүжэг табихаһаа арсаха ушартай болоо һэн. «Дейли Уоркер» газетэ үсэгэлдэр хэблэн гаргаһан редакционно статья соо ороной гадаадын хэрэгүүдэй министерство хойрог ёһоной бүтэхэгүй ябадал гаргана гэжэ шотлон бэшэгдэнэ.

ЗҮБ ШИИДХЭБЭРИ

СТАМБУЛ, мартын 8. (ТАСС). Забастовкые хориһон тухай хуулиин 72-дохи статья ороной конституцида таарангүй гэжэ дээдэ сүүд үсэгэлдэр шиидхэһэн байна. Тиимэһээ энэ статьяе усадхаха гэжэ тэрэ сүүд шиидхэбэри гаргаба. Сүүдэй энэ шиидхэбэри 6 һара үнгэрһэн хойно хүсэндөө орохо юм.

Югославиин хүн зоной тоо

БЕЛГРАД, мартын 8. (ТАСС). Югославиин Статистическэ управлениин мэдээсэлэй ёһоор, Югославиин хүн зоной тоо 19 миллион болоһон байна.

Редакторай ...

Манай адрес, телеф...

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ, ул. Л...
ФОНЫ РЕДАКЦИИ: редактора—46-32, зам. р...
ответ. секретаря—27-37, отделов: партийной ж...
—24-74, сельского хозяйства—47-59, советс...
и культуры, литературы и искусства—34-05, ...
транспорта, информации—35-14, писем и раб...
отдел переводов и корректорская—35-95, бу...
Для междугородных переговоров — 16.
Гор. Улан-Удэ, типография Минист...
Бурятской АССР.
Н00370.

БУРЯАД ҮНЭН

4-дэхи нюур
1963 оной мартын 10.